

FORMAKUNTZARAKO OINARRIZKO LIBURUTEGIA

ARRISKUAN AL DAUDE PENTSIO PUBLIKOAK?

Vicenç Navarro
Juan Torres López
Alberto Garzón

ARRISKUAN AL DAUDE PENTSIO PUBLIKOAK?

VICENÇ NAVARRO
JUAN TORRES LÓPEZ
ALBERTO GARZÓN

FORMAKUNTZARAKO OINARRIZKO LIBURUTEGIA

4

Gure esker ona adierazi nahi diogu Attac-Madrid
mugimenduari eta egileei beraiei,
lan hau argitaratzeko baimena emateagatik

2020 - MANU ROBLES-ARANGIZ INSTITUTUA
Liburuxka hau 2010ean gaztelaniaz argitaratu genuen
"¿Están en peligro las pensiones públicas?"
liburuxkaren itzulpena da

Itzulpena: Ramón Olasagasti

Egileak:

Vicenç Navarro, Juan Torres López
eta Alberto Garzón Espinosa

Fotokonposizioa:

Edorta

Inprimaketa:

Bilbograf

MANU ROBLES-ARANGIZ
FUNDAZIOA

AURKIBIDEA

SARRERA.....	7
1. ZER DIRA PENTSIOAK ETA NOLA FINANTZATZEN DIRA?	11
2. ZER ESAN NAHI DA PENTSIO PUBLIKOEN "KRISIA" AIPATZEN DENEAN?	21
3. ARRAZOI AL DUTE PENTSIO-SISTEMA PUBLIKOA BIDERAEZINA DELA DIOTENEK? ERABATEKO ADOSTASUNA AL DAGO HORRI BURUZ?	30
4. ZER ARRAZOIBIDE BALIATZEN DIRA PENSIOEN SISTEMA PUBLIKOA KRITIKATZEKO?	40
5. HOBEA AL DA AURREZTEKO SISTEMA PRIBATU BAT PENSIO-SISTEMA PUBLIKO BAT BAINO?	57
6. HOBEA AL DA KAPITALIZAZIO-SISTEMA BAT BANAKETA-SISTEMA BAT BAINO?	64
7. ZER DAGO PROPOSAMEN LIBERALEN ATZEAN? NORK SUSTATZEN DITU ETA NORI EGITEN DIOTE MESEDE?	70

SARRERA

Azken urteotako aldaketa sozialak apartekoak izan dira. Iraul-tza teknologiko izugarria gertatu da, eta horrek hainbat on-dorio ekarri ditu katean: ekoizteko molde berriak, beste era bateko lan-harremanak, gobernatzeko modu desberdinak eta errentak eta aurrerapenaren fruituak banatzeko eredu deso-rekatuagoa eta bidegabeagoa. Gerraondoko kapitalismoan, botereen arteko nolabaiteko oreka zegoen, eta, horri esker, ongizate-egitura sendoak mantendu ahal izan ziren. 1970eko hamarkadan, ordea, enpresa-mundua egoera horren aurka jaiki zen. Pinochet, Reagan, Thatcher eta gisako politikarien aginte pean politika neoliberal zorrotzak aplikatu zituzten, eta politika horiek, gerora, bridarik eta mugarik gabeko kapitalis-moa ekarri dute. Kapitalismo basati horrek ez du zalantzarik egiten finantza-errenten eta kapital-errenten alde apustu egi-teko, beti ere langileen eta herri xehearen gehiengo zabalaren kaltetan.

Hein handi batean, moralean eta balio sozialetan aldake-ta handia bideratu delako gertatu da hori. Ongizate kolekti-boaren inguruko oreka sozialaren ordezkari elkartasunik batere gabeko kapitalismoak hartu du lekua, eta horrek kohesio soziala hautsi du. Gizartea ahuldu egin da, bizikidetzaren oinarrian individualismoa jarririk. Hala, mezu-uholde batek noraezean utzi ditu herritarrak, ulertu ezinik haien egoera an-tzeko beste milioika herritarren egoera bera dela. Eta modu horretan, isolaturik, beren burua gobernatzen baino ez dakite, eta etsipenetik eta hedabide handiek saldutako fantasiazko ingurune horretatik nor bere kabuz ateratzea besterik ez dute amesten.

Hedabide horietan egia zientifiko eta objektibo gisa aurkezten dira argi eta garbi okerrak eta ideologikoak diren hainbat argudio. Eta arrazoibide horien atzean, helburu garbia dago: aberastasun guztien jabe diren ahalguztidunentzako etekin handiagoak eta metatzeko baldintza hobekak lortzea eginahalean.

Pentsioen gaia, eta pentsio publikoak bertan behera uzteko eratu den diskurtsoa, bi horiek dira gaur egungo politiken oinarrian dagoen iruzur intelektualaren adibiderik garbienetakoak. Gezurren, erdizkako egien eta iruzurren bidez herritarrei sinetsarazi nahi diete pentsio publikoek desagertu egin behar dutela, edo haien onurak murriztu egin behar direla. Konbentzitzeko, esaten zaie bideraezinak direla edo kostu jasanezinak ekarriko dituztela, eta, ondorioz, hondoratu egingo dela ekonomia.

Baieztapen horien atzean dauden modeloak oso landuak dira itxura batean, baina, berez, funtsik gabeko usteetan oinarritzen dira. Haien bidez, eguna joan eguna etorri, mezu katastrofistak zabaltzen dira, herritarren gogoan iltzatzen doazen mezuak, eta hainbestetan entzutearen poderioz, azkenerako sinestera iristen dira.

Diskurtso horien bidez lortu nahi dutena oso simplea da: bankuak izatea, eta ez botere publikoak, aurrezki kolektiboa kudeatzen dutenak, eta aurrezki hori errentagarritasun pribatua lortzeko helburuarekin baliatzea, eta ez belaunaldi baten eta bestearen artean ekitatea edo elkartasuna bideratzeko helburuarekin. Pentsio-sistema publikoa privatizatzea da, inondik ere, finantza-kapitalaren neurririk onuragarrientako bat; izan ere, neurri horren bidez bankuek eta finantza-erakundeek baliabide bolumen izugarria eskuratuko lukete,

beharbada behar beste ekonomien gain eta enplegua, errenta eta aberastasuna sortzeko iturrien gain erabateko aginpidea bermaturik izateko. Hau da, erabateko boterea eskuratzeko.

Eta, hain zuzen horrexegatik, premiazkoa da atsedetik gabeko eraso bortitz horren aurreran erantzutea eta galbide hori saihestea. Lehen-lehenik, haien diskurtsoen oinarrian dauden akatsak eta gezurrak agerian utziz, eta, horrekin batera, herritarrak mobilizatzen bultzatuz, eskuera dituzten baliabide guztien bidez beren eskubideak eta hainbesteko ahaleginen ondoren lortutako konkista sozialak defenda ditzaten.

Horixe da, hain justu, zehatz eta argi idatzitako dibulgazio-testu honen asmoa: kontzientzia-hartze horretan laguntzea eta herritarren mobilizazioa hauspotzea. Izan ere, herritarren mobilizazioak baino ezin dezake gelditu eraso ideologiko erraldoi hori. Arestian esan dugunez, egia zientifikotzat mozo-rotuta aurkeztu nahi digute diskurtso hori, baina atzean interes zehatz batzuk daude, herri xehearen interes orokorren aurkakoak. Lan honen xedea da argudio horiek funtsikgabeak eta faltsuak direla erakustea, haien egiazkotasuna eta sinisgarritasuna ezeztatzen duten datuekin eta informazioarekin.

Irakurleak animatzen ditugu lan hau zabaltzera eta bertan jasotako argudioak eztabaidarako eta kontzientziaziorako armatzat erabiltzera, munduko pertsona guztiok ditugun giza eskubideak eta ongizaterako eskubideak baliatzeko garaian atzerapauso eta murrizketa gehiago egon ez dadin. 20010eko otsaila

1. ZER DIRA PENTSIONAK ETA NOLA FINANTZATZEN DIRA?

Zer da pentsio-sistema publiko bat?

Pentsio-sistema publiko bat Estatuaren mekanismo bat da, beren borondatearekin zerikusirik ez duten kausen ondorioz (erretiroa, ezgaitasuna edo heriotza, esaterako) baliabideak jasotzeari utzi dioten pertsonak baliabide horiek jaso ditzaten, eta teorian (praktikan beti ez baita horrela) bizitza-maila duinari eusteko aukera izan dezaten.

Zer lotura dute pentsio publikoek Gizarte Segurantzarekin?

Pentsio-sistema publikoa Gizarte Segurantzaren sistemaren parte da. Gizarte Segurantza ere Estatuaren tresna ba da, pentsioak ez ezik babes sozialerako beste esparru asko hartzen dituena.

Zer da Gizarte Segurantza?

Gizarte segurantza gizarte bateko herritarrak babesteko asmoarekin sortutako sistema bat da, hain zuzen, izan ditzaketen gabezia ekonomiko eta sozialen aurka babesteko.

Lanaren Nazioarteko Erakundearen arabera, gizarteak herritarrei ematen dien babesa da, gabezia ekonomiko eta sozial horiei aurre egiteko zenbait neurri publikoren bidez; izan ere, gainerakoan, gabezia horien eraginez haien diru-iturriak desagertu edo izugarri murriztuko lirateke.

Zer arriskutatik babesten gaitu, orduan, Gizarte Segurantzak?

Gizarte Segurantzak babes hauek eskaintzen dizkigu: gaixotasuna, amatasuna, lan-istripua edo laneko gaixotasuna, langabezia, ezgaitasuna, zahartzaroa eta heriotza direla medio, gizabanakoek izan ditzaketen gabezien babesa, eta, era berean, mediku-arreta eta seme-alabak dituzten familiei laguntzeko babesa.

Horrenbestez, hainbat zerbitzuren artean, honako hauek biltzen ditu: osasun-arreta, aldi baterako ezgaitasunaren ondoriozko prestazioak, amatasun-prestazioak, hirugarren adinekoen arretarako prestazioak, langabezia-prestazioak eta pentsioak.

Noiz sortu zen Gizarte Segurantza?

Langile mugimendua hasi zen, XIX. mendean zehar, segurtasun eta babes sozialeko eskakizunak egiten. Mugimendu sozialistak izan ziren babes sozial horren unibertsaltasuna eskatu zutenak, gizarte eta lan arloko eskubideak herritartasunerako ezinbesteko eskubideen artean jasotzeko asmoz. Ikuskera horren arabera, Estatuaren funts orokorren bidez finantzatuko lirateke eskubide horiek, eta Estatuak berak izango luke horiek bermatzeko eta bideratzeko ardura. Eredu hori (Beveridge modeloa esan izan zaio, baina izendapena okerra da, egile horrek proposatutako modeloa ez baitzen unibertsal) langile-mugimendu indartsua izan zuten herrialdeetan garatu zen.

Beste ereduan, langileen mugimenduak ez zuen lortu unibertsalizazioa, herrialde haietan agintean ziren klaseen

erresistentziak galarazi egin zuelako. Bigarren modelo ez uni-bertsalista horrek langileen eta haien familien babes soziala bermatu zuen, langileek beraiek eta enpresariak Gizarte Segurtasuneko Kutxetara eginiko ekarpenen bidez. Beharginek, ordea, eginiko ekarpen-mailaren arabera jasotzen zituzten onura sozialak. Denborarekin, eta langile-mugimenduaren etengabeko presioen eraginez, bigarren modelo hori hedatzen joan da, eta babes-maila oso zabalak eskaintzera iritsi da, baina ez da inoiz unibertsala izatera iritsi. Bismarck modeloa esaten zaio, Otto von Bismarck Alemaniako kantziler kontserbadorea agintean zela ezarri baitzen (1883an, Gaixotasun Aseguruaren Legearekin). Gizarte Segurantzaren terminoa AEBetan erabili zen lehen aldiz, Roosevelt Administrazioaren garaian.

Hauxe da bi ereduaren arteko desberdintasun nagusia: lehen herritarren arteko elkartasun-sistema bat da, eta bigarrena derrigorrezko aurrezki-sistema bat da, eta horren baitan, lan-merkatuan oinarritutako ekarpenen arabera eskuratzen dira eskubideak.

Noiz sortu zen Gizarte Segurantzaren Espainian?

Esan ohi da 1900an jaio zela modu partzialean, urte hartan sortu baitzen lehen gizarte-asegurua: Laneko Istripuen Legea. 1908an sortu zen Aurreikuspen Institutu Nazionala, eta hor bildu ziren garai hartan sortutako gizarte-asegurua kudeatzen zituzten kutxak.

Gerora, beste eskubide edo aseguru sozial batzuk sortu ziren, hala nola Langileen Erretiroa (1919), Nahitaezko Aमतasun Asegurua (1923), Nahitaezko Langabezia Asegurua

(1931), Gaixotasun Asegurua (1942) eta Zahartzaroko eta Ezintasunagatiko Nahitaezko Asegurua (SOVI) (1947). Espainian berrogei urtez indarrean izan zen diktadura garaian, langile guztien babes sozialerako eredu bateratu eta oso bat ezartzea helburu zuten legeak onartu ziren (1963, 1966), baina berez, langile haietako asko eta haien familiak sistematik kanpo geratu ziren. Kotizazioek ez zuten zerikusi handirik langileen benetako soldatekin, eta, gainera, langileek eginiko baliabideen ekarpenak ez ziren behar bestekoak. Demokraziarekin batera, 1980ko hamarkadan hasi zen gizarte segurantzako sistema unibertsalizatzen herritar guztiengana irits zedin, eta sistemaren finantza-egonkortasunerako oinarriak finkatu ziren.

Nola finantzatzen da Gizarte Segurantza?

Hasiera batean, langileen kotizazioen bidez soilik finantzatzen zen gizarte segurantzako sistema, eta, gerora, Estatuko Aurrekontu Orokorretako funtsak gehitu zitzaizkion. Laburbilduz, langileen beraien soldaten bidez eta herritarrek ordaindutako zergen bidez finantzatzen da. Baten eta bestearen arteko proportzioak aldatzen joan dira denboran zehar eta herrialdearen arabera.

Espainian egin diren unean uneko erreformek eta Tole-doko Itunaren onarpenak (1997) ekarri zuten "finantzazio-iturrien bereizketa" izendatu zena. Horrek esan nahi du ordaindutakoaren araberrako prestazioak edo kotizaziopeko prestazioak langileen kotizazioen bidez finantzatzen direla, eta kotizazio gabeko prestazio unibertsalak, berriz, Estatuko

aurrekontutik eginiko ekarpenen bidez (zerga orokorren birtartez).

Gaur egun, langileen kotizazio sozialen bidez hornitzen da Gizarte Segurantzaren baliabideen %88,1, eta Estatuak eginiko transferentzien bidez, %8,9.

Zer dira kotizazio sozialak?

Langileen soldatatik Gizarte Segurantza finantzatzera bideratzen den zatia da. Kotizazio sozial horien proportzio bat enplegatzailleek beraiek transferitzen diote Estatuari, eta beste puska bat langileen nominatik deskontatzen da, baina bikasuetan, soldatapeko langileen ordainsaritik ateratzen dira edo lansari horien parte dira. Horregatik, kotizazio sozialak murriztea proposatzen denean, egiaz soldatak jaistea proposatzen ari dira; izan ere, enpresariak, zeharkako lansaria jaisten duenean (hau da, kotizazio soziala) ez du igotzen langileen ordainsari zuzena.

Nahitaezkoa al da Gizarte Segurantza modu horretara finantzatzea?

Ez. Aurrerago ikusiko dugunez, gizarte bakoitzak, zer helburu lortu nahi dituen aintzat hartuta, horietara iristeko onuragarriena edo koherenteena iruditzen zaion finantzazio-eredua aukera dezake. Herrialde batek sistema bat edo beste eduki tzea, hein handi batean, lan-munduaren eta enpresa-munduaren artean dauden indar-erlazioen araberakoa da.

Zer pentsio-sistema mota daude?

Funtsezko bi ikuspunturen arabera sailka daitezke. Alde batetik, pentsio-sistemak bi eredu nagusitan oinarritu daitezke: kotizaziopeko eredia eta eredu unibertsalista edo kotizazio gabeko eredia. Bestetik, bi sistema bereizten dira, bat banaketakoa eta bestea kapitalizaziokoa.

Kotizaziopeko eredian, beren lan-bizitzan kotizatu duten pertsonak jasotzen dituzte pentsioak. Sistema horren baitan, enpresariak Gizarte Segurantzaren Kutxara bideratu behar dute langilearen ordainsariaren zati bat, kotizazio sozial moduan. Denboraren joanean, kotizazio horiek funts batean metatzen doaz, eta, erretiroa hartzean, hortik eskuratzen dira pentsioak. Kotizaziopeko sistema dela esaten zaio, berez, langilea derrigorrean bere lansariaren zati bat funts pertsonal batera bideratzen ari delako, gerora, erretiratzen denean, pentsioak hortik jasotzeko.

Kotizazio gabeko eredia edo unibertsalista, aldiz, herritarren arteko elkartasun printzipioetan oinarritzen da. Eredu hori aplikatzen den lekuetan, gizarteko pertsona guztiek jasotzen dituzte pentsioak, beren bizitzan lan egin duten ala ez aintzat hartu gabe.

Zer desberdintasun dago kotizaziopeko pentsioen eta kotizazio gabeko pentsioen artean?

Kotizaziopeko pentsioak langileek beren lan-bizitzan eginitako kotizazio sozialetan oinarrituta kalkulatu dira. Haien azken zenbatekoa, hain zuzen, langileek kotizatutako zenba-

tekoaren eta kotizazio kopuruaren arabera da. Kotizazio sozialetan oinarrituta finantzatzen dira oso-osorik.

Kotizazio gabeko pentsioak, berriz, beste hauek dira: erretiroa hartu ondoren, dela nahikoa kotizatu ez dutelako dela lan-merkatuan inoiz lanik egin ez dutelako, inolako diru-sarrerarik ez luketen pertsonen Estatuak emandakoak. Pentsio mota horien zenbatekoa legez ezarrita dago, eta zergen bidez finantzatzen dira.

Zeren arabera da kotizazio gabeko pentsioen zenbatekoa?

Besterik gabe, unean uneko gobernuaren borondate politikoaren arabera da. Hala, gobernuak uste badu une horretako zenbatekoak ez direla nahikoa bizitza-maila duina izateko, ahalmena izango du kopuruak igotzeko, Estatuak aurrekontu orokorren bidez finantzatuta. Aldiz, uste badu pentsio horien zenbatekoa nahikoa dela, orduan bere horretan mantenduko ditu.

Zer sistema dago Espainian?

Espainian, herrialde garatu gehienetan bezala, kotizaziopeko eredu eta kotizazio gabekoa konbinatzen dituen sistema misto bat dago indarrean.

Hala, kotizaziopeko pentsioak langile bakoitzak bere lan-bizitzan kotizatutakoaren arabera kalkulatu dira. Eta kotizatu ez duten pertsonentzat edo bizitza duin bat izateko pentsio nahikorik jasotzen ez dutenentzat, berriz, Estatuak

araututako gutxieneko pentsio batzuk daude (kotizazio gabekoak).

Zer dira pentsio-plan pribatuak?

Pentsio-plan pribatu esaten zainak desberdinak dira pen tsio-plan publikoen aldean. Berez, ez dira pentsioak. Funts pribatuak dira, pertsona bakoitzak bere borondatez eta erretiroa hartu arte pixkanaka erakunde kudeatzaile batean –normalean banku batean– jarritako aurrezkiak dira, hain zuzen. Erakunde kudeatzaile horrek aktibo pribatu bihurtzen du aurrizki hori –adibidez finantza-merkatuan– eta etekin bat lor tzen du horrekin. Erretiroa hartzen duenean, langileak aukera izango du lan-bizitzan aurreztutako funts horiek gehi urte horietan guztietan sor zitzaketen interesen zenbatekoak ateratzeko. Batuketa hori kenketa bihur daiteke interesak negatiboak badira; hau da, aurrizki eta inbertsioen errentagarritasuna negatiboa bada, atzeraldietan gertatu ohi den moduan.

Zer da kapitalizazio-sistema bat?

Kapitalizazio bidezko pentsio-sistemetan, kotizatzaileak funts batzuk metatzen ditu lanean dagoen garaian, eta sistemak kapitalizatu egiten ditu denboran zehar, interesak sortzen dituzten aktibo pribatuetan; hala, erretiroa hartzen duenean, langileak metatutako funts eta interes horiekin bat datorren pentsioa jasoko du. Hau da, jasoko duen pentsioa bi aldagai horien araberakoa izango da: langileak berak koti-

zatutakoaren gehi sortutako interesen arabera. Metodo horrekin, langile bakoitzak bere pentsioa ordaintzen du, baina azken zenbatekoa, berez, interesen arabera da; alegia, metatutako funts horietatik sistemak atera dezakeen errendimenduaren arabera. Errendimendua izan daiteke positiboa ala negatiboa. Hortik horrelako pentsioek pentsiodunentzat duten arriskua.

Zer da banaketa-sistema bat?

Pentsioen banaketa-sistemen arabera, langileek egunez egun kotizatzen dutenarekin eta kotizazio horien bidez unean-unean sortzen diren funtsekin gaur egun erretiroa hartzen duten langileen pentsioak ordaintzen dira, beti ere horretarako eskubidea badute, eta biharko erretirodunen pentsioak, berriaz, biharko egunean langileek egingo dituzten kotizazioekin ordainduko dira. Metodo hori aplikatzen da Espainian.

Espainian zergatik dira pentsioak birbanaketa-mekanismo bat?

Bi arrazoi daude. Lehena, jarduera-aldietatik jarduerarik gabeko aldietara transferitzen dituztelako errentak; izan ere, onuradunek lanik egiten ez duten garaian jasotzen dituzten errentak jarduera-aldietan sortutakoak dira.

Eta bigarrena, belaunaldi-arteko birbanaketa ere egiten dutelako, belaunaldi gazteago eta helduagoen artean. Hala, onuradunek (normalean erretiroa hartuta duten 65 urteko pertsonak) jasotako errentak une horretan lanean ari diren

belaunaldi gazteagoetako langileek eginiko ekarpenetatik sortuak dira.

Pentsioak ordainsariaren parte direla jo dezakegu?

Hala da, pentsioak langileen soldataren parte bat dira, ares-tian esandakoaren haritik kotizazio sozialak diren modu berean. Geroratutako lansari bat dira, eta literatura ekonomikoan, zeharkako soldataren zatitzat hartzen dira. Zentzu zabalean, langileek jasotzen duten ordainsariak bi osagai ditu: batetik, soldata zuzena, langileek nomina kobratzen dutenean zuzenean jasotzen dutena; eta bestetik, zeharkako soldata, eta hau bi erataraz jasotzen dute, ondasun publikoen bidez (berez langileen ekarpenekin finantzatzen dira) eta geroratutako soldataren edo pentsioen bidez.

2 . ZER ESAN NAHI DA PENTISIO PUBLIKOEN “KRISIA” AIPATZEN DENEAN?

Zergatik esaten da pentsio-sistema publikoa krisian dagoela?

Adierazi dugunez, pentsioen sistema modernoak bigarren mundu gerraren ondoko hedapen-fasean sendotu ziren, “kapitalismoaren urrezko aroa” izendatu izan den garaian.

Aldi horretan, itun sozial bat izan zen lan-munduaren eta kapitalaren munduaren artean. Itun horretan, langileek eta haien sindikatuek onartu zuten enpresariak jabetzarako eskubidea izatea, baldin eta enpresariak onartzen bazuten lan-munduaren eta herri xehearen lan eta gizarte arloko eskubideak zabaltzea. Hain zuzen, garai horretan finkatu eta garatu ziren mundu kapitalistako herrialde garatu gehienetan haien ongizate-estatuak, babes sozialeko sistemak barne zirela. 1970eko hamarkadan, ordea, enpresa-mundua altxatu egin zen eta hautsi egin zuen Itun Soziala. Hala, AEBetan Reagan presidentearen eta Erresuma Batuan Thatcher anderearen aginte pean, politika publiko “neoliberal” deitutakoak aplikatzeari ekin zioten, eta, horien eskutik, lan eta gizarte arloko eskubideak murriztu zituzten, besteak beste, Gizarte Segurantzza pribatizatuz.

Estatuen aldetik pentsio-sistema publikoetara transferentziak murriztu izana justifikatzeko, tesi katastrofistak hedatzen hasi ziren: ezinezkoa izango zela sistema horiek finantzatzea, halabeharrez krisian sartuko zirela, eta, beraz, komenigarriagoa izango zela haien ordeztelako sistema pribatu batzuk ezartzea.

Nork hedatu zituen ideia horiek eta zer proposatzen zuten zehazki?

Hasiera batean, banaketa-sistema publikoak zuzenean pribatizatzea proposatu zuten, eta haien ordeztu kapitalizazio-sistemak ezartzea. Horrela egin zuten zenbait diktaduratan indarrean jarri ziren lehen esperientzia neoliberaletan. Esaterako, Txileko diktadura, Pinochetek pentsio guztiak pribatizatu zituen, poliziarena eta armadarena izan ezik. Baina berehala geratu zen agerian oso ezegonkorrak, eraginkortasun gutxikoak eta kostu handikoak zirela.

Zer ondorio ekarri zituzten horrelako muturreko erreformek?

Pentsio-sistema pribatuaren kudeaketa finantza-sistemak hartzen zuen beren gain (hau da, bankuek), helburu nagusi batekin: finantza-kapitalaren diru-sarrerak eta etekinak handitzea, herritarren interesen bizkar, baita beren pentsio pribatuen mende zeuden herritarren bizkar ere. Modu horretara, ia herrialde guztietan indarrean izan zen pentsio-sistemaren araubide tradizionala ere leherrarazten zuten. Banaketa-sistemaren ordeztu kapitalizazio-sistema ezartzeak berekin zekarren pentsioen berezko izaeran ordura arte inpliziturik zegoen eduki solidarioa eta birbanatzailea kareletik botatzea. Funtsen kudeaketa publikoaren ordeztu kudeaketa pribatua ezartzeak, orobat, berekin zekarren langileen aurrizkiak irizpide politikoaren arabera kudeatzeari uko egitea. Modu horretara, finantza-erakundeek ez zuten zertan funtsen erabilerari buruz herritarren aurrean konturik eman behar, eta erabilerari

hori herritarren lehentasunekin bat ez bazetorren, zentsurari izkina egin ziezaioketen. Kapitalizazio-sisteman, irizpide nagusia finantza-enpresen errentagarritasuna zen, horrek pentsiodunarentzat etekinik sortzen zuen ala ez aintzat hartu gabe. Berriki jasan dugun Atzeraldian Handian, ikusi dugu pentsio-konpainia pribatuek (bankuak barne direla) beren interesak lehenetsi dituztela erabiltzaileen interesen gainetik. Jardun hori orokortua dago, eta neurri dramatikoetara iritsi da gaur egungoa bezalako krisi-egoeretan. Aseguru pribatuen eredu hori, gainera, arrisku handikoa da, bankuen oso aldekoa eta onuradunen aurkakoa.

Zer zailtasun sortzen ditu pentsioen pribatizazioa martxan jartzeak?

Banaketa-sisteman, lanean ari diren belaunaldiek finantzazten dituzte lanean ari ez direnen pentsioak. Baina kapitalizazio-sisteman ez dago belaunaldi-arte transferentziarik. Orduan, hauxe da egin beharreko galdera: nork ordainduko ditu orain erretiroa hartzen ari direnen eta datozen urteetan erretiroa hartuko dutenen pentsioak? Erantzuna da, Estatuak. Baina horrek kostu izugarriak sortzen ditu, trantsizioa egiteko kostu oso handiak, hala ikuspegi ekonomiko soiletik nola administrazio-ikuspegitik. Bestalde, gizarteak prozesu hori ontzat ematea edo bere gain hartzea oso zaila da, eta, halabeharrez, eztabaida soziala zabaldu beharko litzateke, proposamena zenbat eta muturrekoagoa izan, orduan eta zabalagoa. Eta eztabaida horri atxikitako ahuluneak oso handiak dira; izan ere, berez ez dago behin betiko inolako arrazoirik proposamen hori komenigarria dela frogatzeko.

Gainera, pentsioak pribatizatzeko xedea duten prozesu oro onura galeratzat hartzen da sozialki, eta, beraz, prozesu horiei behar besteko legitimazio-babesa eman beharko litzaike ezinbestean, gizartearen konbentzimendua eta onarpena bermatuko bada. Baina Txilekoa bezalako esperientziek agerian utzi zuten hori oso zaila izango zela, kostu sozialak oso nabarmenak zirelako, pertsona asko eta asko geratzen zirelako pentsiorik gabe edo beren eskubideak galduta, eta argi utzi zuten, orobat, arrisku handiak hartu beharko ziratekeela eredu hori, besterik gabe, beste herrialde batzuetan aplikatzen bazen. Hori zela eta, nazioarteko erakundeek, patronalak eta gobernu neoliberalek estrategia ez hain muturrekoa eta disimulatuagoa hartu zuten.

Zein izan zen Munduko Bankuaren hasierako erreforma-proposamena?

Munduko Bankuak eginiko proposamenaren funtsa oinarritzko bi zutabe ezartzea zen: bat, sektore publikoak kudeatutako gutxieneko pentsio bat “zahartzaroan pobrezia leuntzeko”, eta kudeaketa pribatuko beste bat, kapitalizazioan oinarritua.

Espanian zer proposatu zuen patronalak?

la-ia gauza bera:

- Oinarritzko edo gutxieneko maila batez ere publikoa, baina ez guztiz.
- Bigarren maila, profesionala, batez ere ekimen pribatukoa, erakunde publikoen ekarpenarekin osatua.
- Maila osagarria, librea eta indibiduala, erabat sektore pribatuak kudeatua.

Eta nola gauzatu zen prozesu hori?

Modu horretako aldaketa ez zen hain ezpaltsua muturreko aldaketarekin alderatuta, baina zaila zen hala ere, herritarrek estimatzen eta bere egina zuten sistema bat ahultzen zuelako.

Estrategia martxan jartzeko bi norabidetan eman ziren urratsak:

- a) Pentsio publikoen sistema pixkanaka ordezkatu beharra dagoela justifikatzen saiatu ziren, eta, horretarako zer hoberik sistema finantza aldetik epe ertainera bideraezina dela erakusten saiatzea baino. Justifikatzeko ahalegin horretan, lan akademiko eta ikerketa mordo bat sortu ziren, gehien-gehienak bankuek eta finantza erakundeek finantzatuak, helburu argi batekin: pentsio publikoen sistema hamarkada gutxitan kiebran egongo zela, eta, beraz, aldatu eta beste batez ordezkatu behar zela erakustea.
- b) Erreforma partzialak aplikatu zituzten, horien bidez, alde batetik, pixkanaka sistema publikoaren estaldura eta babes-ahalmena murrizten joateko, eta, paraleloan, kudeaketa pribatuko sistema osagarria indartzen joateko.

Zer neurri eta erreforma partzial onartu eta jarri dira martxan pentsioen sistema publikoa etorkizunean bideraezina izango dela aitzakiatzat hartuta?

Hauek dira proposatutako neurrietako batzuk:

- Sistema publikoko prestazioak pixkanaka murriztea.

- Kalkulu-sistemak aldatzea, eta, zehazki, prestazioak eskuratzeko eta pentsioen zenbatekoa kalkulatzeko kontuan hartzen den urte kopurua handitzea.
- Erretiro-adina atzeratzea.
- Indiziazio-mekanismoak ezartzea, horien bidez jasotako pentsioak modu esanguratsuan hobetzeko aukera mugatzeko.
- Zerga aldetik laguntza eskuzabalak ematea pentsio-funts pribatuei.

Zer ondorio izan dute erreforma horiek guztiek?

Funts gutxiago izatean eskueran, haien zenbatekoak gutxitzean eta aurrezki pribatuari mesede egitean, herritarrak sinestera iritsi dira, baietz, pentsio publikoen "krisi" bat zegoela, eta, ondorioz, haien aurrezkien zati bat funts pribatuetara bideratzen saiatu dira, horretarako ahalmena izan dutenak. Azken batean, hori izan da bankuen eta finantza-erakundeen xedea, aurrerago azalduko dugunez.

Zein da Espainiako egoera? Zer da Toledoko Ituna?

Pentsioen eztabaida unean uneko egoera politikoaren gorabehereri loturik ez geratzeko eta "Estatu arazo" gisa planteatzeko formulatzen aurkeztu zen Toledoko Ituna 1995. urtean. Tartean ziren aldeetako bakar batek ez zuen bere aukera ezartzeko nahikoa indar eta, seguruenera, horren emaitza izan zen ituna. Ezkerra elkartasun printzipioan oinarritutako sistema publiko sendo baten aldekoa zen, eta Bankuetatik

gertuko sektoreak, berriz, kapitalizazio-sistema baten edo batez ere kudeaketa pribatuko sistema baten aldekoak ziren.

Zer alderdi positibo biltzen ditu Toledoko Itunak?

Toledoko Itunak sistema publikoa sendotze aldera positibotzat har daitezkeen zenbat proposamen biltzen ditu:

- kotizazio gabeko pentsioak Estatuko Aurrekontu Orokorren kargura finantzatuak izateko akordioa,
- erosahaltenari eusteko konpromisoa, erreserba-funts bat sortzea eta hori handitzeko konpromisoa, eta
- zenbait esparrutan, besteak beste, lanaren eta familia-bizitzaren uztarketan, immigrazioan, mendekotasun eta ezgaitasun egoeretan, prestazioak eta sistemaren babesa handitzea xede zuten neurriak hartzeko konpromisoak.

Eta zer alderdi negatibo ditu?

Toledoko Itunak sistema osagarri pribatuak, eta, areago, mendekotasun-aseguruak (horiek ere pribatuak) bideratzeko aukera eta komenigarritasuna onartzen zuen, eta horrek sektore horien hedapena ekarri du. Langileen ekarpenaren printzipioa ere nabarmentzen du, elkartasun-printzipioaren kaltetan, eta etekinak guztien artean banatzeko konpromisoa ezerezean uzten du.

Gainera, adierazten du ez dagoela loturarik Gizarte Segurantzaren finantza-egoeraren eta ekonomia arloan ezartzen diren politika moten artean (politika horien arabera da hazkunde-erritmo bat edo bestea lortzea).

Hortaz, Toledoko Itunak babesten al du pentsio-sistema publikoa?

Toledoko Ituna pentsio publikoei eusteko desiraren baieztapen instituzionala da, izatez, baina ez haren testuan ez garpenean ez dago neurririk asmo hori behin betiko bermatzeko.

Horregatik oso garrantzitsua da sistema publikoaren aldekoek beren posizioak etengabe indartzea gai honen gainean izan daitezkeen negoziazioetan, batez ere herritarrak nahasteko helburuarekin batzuetan zabaltzen diren informazio desegokiei eta interesatuei aurre eginez. Informazio horien xedea da herritarrei sinestaraztea sistema publikoa bertan behera uztea eta haren ordezkimen pribatukoa ezartzea guztiontzat komenigarria eta mesedegarria dela, baina egiaz, horrek finantza-erakundeei eta klase dirudunei baino ez die egiten mesede.

Beraz, saihestezina al da pentsio-sistema publikoaren pribatizaziorantz jotzea?

Dokumentu honetan erakutsiko dugu ez dagoela benetan beharrian egiazkorik eta teknikorik pentsio-sistema publikoa pribatu baten ordezk aldatzeko; guztiz bestela, aldatzeko nahi horren atzean bankuen eta bestelako finantza-erakundeen beharrian ekonomikoak daude, aldaketa hori gauzatzen bada negozio oparora egingo lukete eta. Gainera, egiaztatuko dugu pentsio-sistema publikoak okerrera eginez gero, herritarren bizi-baldintzak ere okertu egiten direla, bereziki egoera ekonomiko okerreanean dauden pertsonenak.

Beraz, ezin da esan pentsio-sistema publikoa osorik edo pixkanaka pribatizatzea saihestezina denik, gizakien historian ezer ez baita saihestezina. Herri xeheak eta haien ordezkari politiko eta sindikalek nahikoa indar duten bitartean, ahalmena izango dute finantza-talde handiek egin nahi dituzten aldaketak geldiarazteko; izan ere, aldaketa horien asmo bakarra da baliabide sozialak erosoago eskuratu ahal izatea.

3. ARRAZOI AL DUTE PENTSION-SISTEMA PUBLIKOA BIDERA EZINA DELA DIOTENEK? ERABATEKO ADOSTASUNA AL DAGO HORRI BURUZ?

Zer argudio ematen dute sistema pixkanaka pribatizatzearen aldekoek?

Era askotako argudioak izan arren, honako hauetan laburbil-
du daitezke:

- Bilakaera demografikoaren eraginez, erretiroa hartu-
tako gero eta jende gehiago izango da, eta lanean jende
gutxiago, eta, horrenbestez, ezinezkoa izango da na-
hikoa baliabide egotea pentsioak finantzatzeko.
- Langabezia-tasa handitzen joango da, eta, beraz, koti-
zatzaille gutxiago izango da, eta, kate horri jarraituz, bai-
ta pentsioak finantzatzeko baliabide gutxiago ere.
- Joera da lehen lanean hasteko adina atzeratzea. Horrek
bizitza aktiboa laburtzen duenez, langileek denbora-
tarte laburragoan kotizatuko dute, eta, ondorioz, funts
gutxiago izango da pentsioak finantzatzeko.
- Bizitza aktiboa laburtzeko beste arrazoi bat, erre-
tiro-adina aurreratzeko joera da, dela langabeziaren
aurka borrokatzeko neurri gisa erretiro aurreratua bul-
tzatzen delako, dela indarrean diren sistemek pentsio
erakargarriak eskaini eta erretiroa sustatzen dutelako.

Beraz, zer egin beharko litzateke haien esanetan?

Pribatizazioaren aldekoek argudiatzen dute aipatutako bal-
dintza horien ondorioz baliabide gutxiago sortuko direla. Gai-

nera, esaten dute pentsio publikoei eusteko dauden aukerak, hala nola kotizazio sozialak handitzea, Estatuak ekarpen handiagoa egitea sistema finantzatzeko, edota zerga-presio globala handitzea, ez direla bideragarriak. Horrenbestez, aukera bakarra dagoela ondorioztatzen dute: aipatutako pribatizazioaren bidean ahalik eta lasterren urratsak ematea.

Gehiengo zabalaren iritzia al da pentsioen sistema publikoa bideraezina dela eta, beraz, bertan behera utzi behar dela edo pribatizatu egin behar dela?

Pribatizazioaren aldekoek diote aditu guztiak bat datozela, eta, beraz, adostasun horretatik sortzen direla beren proposamenak. Baina hori ez da egia. Ez dago halako adostasunik, aditu askok eta askok justu kontrakoa frogatu baitute argi, gizarte segurantzaren pribatizazio erabatekoa edo partziala ez dela beharrezkoa, non eta ez zaien finantza-kapital handiei mesede egin nahi.

Ekonomialari askok, besteak beste Joseph Stiglitz ekonomiako Nobel saridunak, mundu mailan gauzatu diren nazioarteko esperientzien ezaguleek, hala nola Mesa Lagok, edota Espainiako hainbat adituk, besteren artean Adolfo Jiménezek, Camila Arzak, Felipe Serranok, Ignacio Zubirik eta Vicenç Navarrok, behin eta berriro eta hainbat bidetatik egiaztatu dute pentsioak pribatizatzeko tesi neoliberalak ez dutela funts eta zorrotasun zientifikorik. Erakunde garrantzitsu askok ere, hala nola Lanaren Nazioarteko Erakundeak edo Europako Kontseiluak, jarrera kritikoa agertu dute Munduko Bankuaren proposamenen aurrean. Buruzagi politiko batzuek ere, Txileko presidente Bachelet andreak adibidez, argi eta garbi esan

du sistema pribatuak gabezia handiak dituela, eta Bachele-
tek bere esperientzian oinarrituta adierazi du hori, ezin baita
ahaztu Txilen diktadura garaitik indarrean dagoela pentsioen
sistema pribatua, eta pixkanaka lehengora itzultzen saiatzen
ari direla.

Nork jartzen du ezbaian sistemaren bideragarritasuna?

Erraz egiazta daiteke nor diren, ageriago edo ezkutuago,
pentsio publikoak privatizatzea babesten dutenak: kotizazio
sozialak ordaintzeari utzi nahi dioten enpresari handiak, gaur
egun sektore publikoaren esku dauden aurrizkiak kudeatu
nahi dituzten bankuak, edo haien nominan dauden ekono-
mialariak, edo merkatu librean eta haren esku ikusezinean
fedea itsua dutenak. Eta, horiez gain, ideologia neoliberalako
politikariak, baita sozial-demokraziari formalki atxikitako ba-
tzuk ere, praktikan printzipio neoliberalen jarraitzaileak.

Asmatzen al dute beren aurreikuspenetan etengabe pentsioen sistema publikoaren bideraezintasuna iragartzen dutenek?

Era berean, erraz egiazta daiteke pentsioen sistema publikoa
kiebrara kondenatuta dagoela behin eta berriro errepikatzen
duten “adituak” etengabe okertzen direla beren aurreikuspe-
netan. Argigarria da Espainiako kasua. Beren proposamen
privatizatzaileak argudiatzeko, den-denek aurreikusi zuten,
hasteko, 2000. urtean sistemaren defizit nabarmena gerta-
tuko zela, gero etorriko zen gainbeheraren aurrekari. Ondo-
ren, gauza bera iragarri zuten 2005erako.

Hercek 2009ko ekainean baieztatutakoaren arabera, "Espainiako pentsio-sistema publikoa defizitean sartuko zen 2020 inguruan", eta hedabideek oihartzun zabala eman zioten iragarpenari, bistan denez, herritar guztien kezkarako. Baina egile horrek berak horrelako hainbat aurreikuspen oker eginak zituen ordurako: 1995ean argitaratutako lan batean iragarri zuen Gizarte Segurantzak BPGaren %0,62ko defizita izango zuela 2000. urtean eta %0,77koa 2005ean; 1996ko beste lan batean, defizita BPGaren %1,37koa izango zela 2000n, eta %1,80koa 2005ean; J. Alonsorekin batera eginiko beste azterlan batean, aurreikusi zuen BPGaren %0,96koa izango zela defizita 2000. urtean, eta %1,17koa 2005ean; ondoren, 2000. urtean eginiko azken lanean, BPGaren %0,16koa izango zela 2000n eta %0,03koa 2005ean.

Alabaina, 2000. urtea amaitzean, Gizarte Segurantzak ez zuen Hervek iragarritako defizitik izan, baizik eta %0,4ko superabita, eta 2005ean, %1,1ekoa.

Tesi liberalen beste defendatzaile batzuek ere iragarpen okerrak egin zituzten: besteak beste, Piñerak eta Weinsteinek (1996), 2000rako BPGaren %0,42ko defizita eta 2005erako %0,75ekoa aurreikusi zuten; Bareak eta beste ikerlari batzuek 2000. urtean defizita BPGaren %1,61ekoa izango zela aurreratutako zuten, eta Lan eta Gizarte Segurantzaren Ministerioak berak ere, 2000rako BPGaren %0,10eko defizita estimatu zuten eta %0,40koa 2005erako.

Zergatik huts egiten dute horrenbeste sistema publikoa halabeharrez hondoratu egingo dela iragartzen dutenek?

Analisi horietako gehienak ideologizatuak dira; hau da, lehen-tasun batzuen arabera usteetan oinarritzen dira, eta ez dira

zientifikoak. Abiapuntuko hipotesiak nahita ezartzen dira, bi-latutako emaitzak eskuratu ahal izateko.

Esate baterako, J.F. Jimenok, pentsio-sistema publikoa bi-deraezina dela berresteko, aurreikusi du 2050era arte Barne Produktu Gordinaren hazkunde-tasa urtean %1,5ekoa izango dela, eta pentsioena, %3,22koa. Alabaina, bi hazkunde-errit-mo horiek, Felipe Serranoren eta beste aditu batzuen iritziz, “bateraezinak dira, baldin eta soldatapekoen ordainsarien eta enpresa-soberakinaren artean banatu nahi bada errenta, baita lan egiteko adinean gero eta biztanle gutxiago egonda ere”. Felipe Serranok eta haren egilekideek adierazitakoaren haritik, zenbaitetan, tesi katastrofisten aldekoek eginiko ira-garpenetan baliatzen dituzten aurreikuspen eta hipotesiak kontrasesanezkoak dira hilabete batzuk lehenago finkatu-takoekin. Zientifikoki oso erraz ezeztatu badaitezke ere, beti lortzen dute “zarata” egitea haien ondorioak gizartean zabal-tzen dituztenean, eta burrunba horrek kalte saihestezinak sortzen ditu beti.

Zuzenagoak al dira sistema publikoa babesten dutenek eginiko aurreikuspenak?

Pentsio-sistema publikoa babesten duten adituek, hala nola Adolfo Jiménezek eta Gizarte Segurantzako Idazkaritza Na-gusiko haren lantaldeko kideek, iragarri zuten, zuzen iraga-rri ere, ez zela kolapsorik izango 1990eko hamarkadan, eta 2000ko hamarkadan superabita izango zela. Horrela gertatu zen. 2008an ere, nahiz eta urte oso negatiboa izan, saldoa positiboa izan zen, BPGaren %1,31koa izan baitzen superabi-ta. Askoz errealistagoak eta zuzenagoak dira sindikatuetako

ikerlari-lantaldeek eta aurreko oharrean aipatu berri ditugun egileek eginiko analisiak ere.

Hortaz, txosten liberalek esaten dutenaren arabera, gehiegizkoa al da pentsio-sistema publikoaren kostua?

Egile liberal batzuek, hala Taguas eta Sáezek, salatu dute gizarte segurantzaren kostuak Espainian pentsio-sistemaren oinarriak berak suntsitu ditzakeela. Haien arabera, kostu hori 2004an BPGaren %7,7 izatetik 2059an BPGaren %17,9 izatera igaroko litzateke, eta ehuneko hori gehiegizkotzat jotzen dute, nahiz eta gure inguruko herrialde batzuek –Italiak, esaterako– gaur egun antzerako portzentajea (%14) bideratzen duten pentsioetarako. Akats bera egin dute Espainiako Bankuak eta Europako Batzordeak ere.

Hain zuzen, horixe da Espainiako Bankuaren eta Europako Batzordearen txostenetan sarrien agertzen den akats metodologiko garrantzitsuenetakoa, gerora, hainbat artikulua eta editorialetan berritua. Argudio horren arabera, pentsioetara bideratutako BPGaren portzentajea 2007ko %8,4tik 2060ko %15,1era igoko da, eta ehuneko hori gehiegizkotzat jotzen da txosten horietan, 2060. urtean gizarteak ezingo duelako gastu hori xurgatu; izan ere, pentsiodunak ez diren herritarren jardueretarako, programetarako eta zerbitzuetarako beharrezkoak diren baliabideak murriztea ekarriko du horrek. 2060an pentsio publikoen gastuaren portzentajea %15,1era iristea albiste larrizat hartzen da, eta beti ere pribatizazioaren aldekoen ustez, oraintxe bertan esku hartu beharko litzateke, pentsiodunen onurak gutxituz.

Argudio horrek ez du aintzat hartzen 2060an produktibitatearen hazkundeak BPGaren gain izan dezakeen eragina. Jo dezagun produktibitatearen urteko hazkundera %1,5ekoa dela (Espainiako Bankuak berak ere arrazoizkotzat jotzen du hazkunde hori). Bada, kasu horretan. Espainiako BPGaren balioa 2,23 aldiz handiagoa izango da 2007. urteko BGPa baino. Horrek esan nahi du 2007ko BPGaren balioa 100 bada, 2060. urtekoa 223 izango dela. Hortaz, 2007. urtean pentsiodunak ez ziren biztanleentzat bideratutako baliabide kopurua 100 ken 8,4 izan zen (8,4 izan zen pentsiodunei urte hartan bideratutako ehunekoa); hau da, 91,6. 2060. urtean, pentsiodunei bideratutako baliabideak 223ren %15,1 izango dira (hau da, 33) eta pentsiodunak ez direnei bideratutakoak 223 ken 33 (hau da, 192); horrenbestez, 2007ko kopurua (91,6) halako bi baino gehiago izango da 2060koa. Produktibitatearen hazkundera dela eta, 2060an gaur egun baino baliabide gehiago egongo da pentsiodunak ez direnentzat, eta hori pentsioetara bideratutako BPGaren portzentajea 2007koa baino handiagoa izanik. Herritarren artean beharrik gabe alarma sorrarazten dutenek oinarri-oinarrizko datu bat ahazten dute. Duela berrogeita hamar urte, Espainiak BPGaren %3 besterik ez zuen bideratzen pentsioetara. Gaur egun, %8 bideratzen du, duela berrogeita hamar urte halako bi baino gehiago. Eta gizarteak askoz funts gehiago ditu pentsiodunak ez direnentzat orduan zeudenak baino, nahiz eta BPGaren ehunekoa pentsioetan askoz handiagoa izan gaur egun orduan baino. Bide batez esanda, duela berrogeita hamar urte jada, Espainiak BPGaren %3 gastatzen zuenean pentsioetan, baziren ahots liberalak esaten zutenak berrogeita hamar urtean bikoiztu edo hirukoiztu egingo zela portzentaje hori, eta herrial-

dea hondoratu egingo zela. Bada, hemen gaude, 50 urteren buruan, eta herrialdeak orduan baino baliabide gehiago ditu pentsiodunak ez direnentzat, nahiz eta pentsioetara bideratutako BPGaren ehuneko bikoiztu egin den.

Herritar guztiak ados al daude pentsio-sistema publikoari eustearekin?

Europako herrialdeetako biztanleek izugarri estimatzen dituzte ongizate estatuak, eta horrela islatzen dute inkesta ugariak. Eta adierazten dute, halaber, jakitun direla zein den ongizate estatu horiek mantentzeko eta hobetzeko ordaindu beharreko prezioa: jasan beharreko presio fiskalaren galga, hain zuzen.

Berriki egindako inkesta baten arabera, Espainiako biztanleen %57,8k nahiago du zerga altuak ordaindu eta, trukean, gizarte segurantzako sistema zabalari eutsi. Inkesta beraren arabera, espainiarren %75,1en iritziz Estatuak dauka herritarren bizitza-maila duina bermatzeko ardura nagusia; aldiz, biztanleen %21en ustez, ardura hori norbanako bakoitzarena da.

Pentsioei buruz, azterlanak adierazten zuen espainiarren %75en iritziz Estatuak ardura "handia" daukala erretiroa hartutako pertsonen behar adinako pentsioa ziurtatzeko; herritarren %22,4ren ustez "dezente" ardura daukala, eta herritar kopuru oso txiki baten iritziz (%2,6 besterik ez) ardura "txikia" edo "batere" ez daukala.

Beraz, premiazkoa da herritarrek jakitea proposamen liberalak oinarri zientifikorik gabeak izateaz gain, gizartearen gehiengo zabalaren desiren aurkakoak ere badirela.

Herritarren gehiengoa pentsio-sistema publiko baten aldekoa bada, lasai egon al gaitzke pentsatuz ez dutela sistema pribatizatuko ez partzialki ez osotasunean?

Oker geundeke pentsatuko bagenu klase politikoa ez dela ausartuko herritarrek hain estimatan daukaten sistema bat pribatizatzen; izan ere, asko eta munta handikoak dira jokoan dauden interesak. Berez, analista liberalek ondotxo dakite zer iritzi duten herritarrek pentsio-sistema publikoari buruz, eta jakitun dira sistema hori partzialki edo osotasunean pribatizatuz gero, horren aurkako herri mugimendu handia sortuko litzatekeela.

Arrazoi horrexegatik, analista horiek hainbat estrategia landu dituzte aurkako jarrera hori saihesteko: pentsio-plan pribatuei buruzko desinformazio sotiletik eta propagandatik hasi eta organo ez oso demokratikoetan (Europar Batasunean) erreforma pribatizatzaileak onartzeko ahalegin lotsagabeetara.

Zer eginkizun edo rol betetzen du Europar Batasunak pentsio-sistemen auzi honetan?

Europar Batasunean erabakiak ez dira oso modu demokratikoan hartzen, eta, horren ondorioz, organo hori baliatu daiteke herritarren gogokoak ez diren neurriak ezartzeko.

Pribatizazio-erreformak goitik ezarriko balira, Europar Batasunetik alegia, Espainiako alderdi politikoek ez lukete hauteskundeetan inolako zigor edo ondoriorik jasango, pribatizazio-prozesuarekin berarekin loturarik ez luketelako izango. Kasu horretan, herritarrek Espainiako politikarien aurrean

protesta egin arren, aski lukete beste alde batera begiratzea eta astoak mandoari belarri handi esatea.

Nola baliatzen da Europar Batasuna erreforma pribatizatzaileak onartzeko?

Bankari handiek eta enpresarien lobbiek presioa eragin diezaiokete Europar Batasunari beren intereseko zenbait erreforma gauzatzeko, bai baitakite tokian tokiko klase politikoa ez litzatekeela ausartuko inongo herrialdetan halako erabakiak hartzera, horrek politikan eta hauteskundeetan izan lezakeen kostuagatik. Horixe da, besteak beste, Vincenzo Galasso analista liberalaren iritzi esplizitua. Honela nabarmentzen zuen Galassok bere txostenean: "Hemen proposatutako erabakiak erraztu egin daitezke haiek ezartzeko erantzukizuna Europar Batasunera eramanda, eta bereziki Europako Batzordera. Bulegoke horretarako aukera, EBn dagoen defizit demokratikoa aintzat hartuta. Organo horrek ez duenez herritarren aurrean konturik eman behar (accountability), aukera izango luke horrelako erabakiak gaineratik ezartzeko; erabaki horiek gaur egungo boto-emaitzen aurka hartuko liriateke, baina oraindik jaiotako ez diren interesen alde".

4 . ZER ARRAZOIBIDE BALIATZEN DIRA PENTSION-SISTEMA PUBLIKOA KRITIKATZEKO?

Zein da pentsioen pribatizazioa justifikatzeko erabiltzen den argudio demografikoa?

Aspaldiko urteotan behin eta berriro errepikatzen da bilakaera demografikoa oso negatiboa izango dela sistemaren finantza-nahikotasunari eusteko; izan ere, gehien onartutako estimazio demografikoen arabera, jaiotza- eta heriotza-tasen bilakaerak adin nagusiko biztanleen gorakada ekarriko du biztanleria osoan. Hipotesi horren arabera, erretiroa hartutako biztanleen hazkunde nabarmena gertatuko da, eta, aldiz, lan egiteko adinean dauden herritarren proportzioa gero eta txikiagoa izango da. Hori dela eta, ondorioztatzen da pentsiodunen eta kotizatzaileen arteko erlazioa (mendekotasun-tasa esaten zaiona) handitzen joango dela, eta horren eraginez ez dela baliabide nahikorik izango pentsio publikoak finantzatzeko.

Zer da mendekotasun-tasa?

Mendekotasun-tasa estatistika-adierazle bat da, eta hainbat modutara kalkula daiteke, zertarako erabiltzen den aintzat hartuta. Hemen aztergai dugunerako, honela definitu dezakegu: pentsioak jasotzen dituzten eta kotizatzen duten pertsona kopuruaren arteko erlazioa.

Zer-nolako eragina du biztanleriaren zahartzeak mendekotasun-tasan?

Biztanleriaren zahartzeak handitu egiten du mendekotasun-tasa, pentsiodunen kopuruak gora egiten duelako kotizatzaileen kopuruarekin alderatuta.

Kotizatzaile gutxiago baldin badago eta pentsioak jasotzeko eskubidea duten pertsona gero eta gehiago, orduan kotizatzen duen langile bakoitza gero eta jende gehiagoren pentsioa ari da ordaintzen. Edo, beste modu batera esanda, gastuak (ordaindutako pentsioak) handitu egiten dira eta diru-sarrerak (egindako kotizazioak) murriztu egiten dira.

Egia al da zahartzeak eragin negatiboa eta saihestezina duela pentsio-sisteman?

Biztanleriaren zahartzeak ez du esan nahi pentsio-sistema publikoan sarreren eta gastuen arteko desoreka gertatu behar duenik halabeharrez; izan ere, pentsiodun gero eta gehiago dagoen heinean, sarrera-gastuen arteko oreka horretan eragina duten beste faktore batzuk ere aldatu egin daitezke.

Zeri esaten zaio pentsio-sistemaren finantza-oreka?

Pentsio-sistemaren finantza-oreka esaten zaio eskueran dauden baliabideen eta ordaindu beharreko zenbatekoen arteko oreka-egoerari; horren arabera, pentsioen sistemak berak sortutako baliabideak aski dira ordaindu beharreko pentsioen zenbatekoari aurre egiteko. Hau da, une jakin batean kotizazio sozialak nahikoak direnean une bereko pentsioei aurre egiteko, orduan lortzen da finantza-oreka.

Alabaina, oreka hori lor daitekeen edo ez esan ahal izateko (pribatizazioa proposatzen dutenek erakutsi nahi duten moduan) oreka hori baldintzatzen duten faktore guztiak zein diren zehaztu behar da, eta eragina izan dezaketen arazoak zein diren ere aintzat hartu behar da.

Zer aldagai dira finantza-egoera baldintzatzen dutenak?

Kotizazioetatik jasotako diru-sarreraren kantitatea, logikaz, kotizazioen arabera da, baina hauek, aldi berean, kontuan hartu beharreko aldagai askoren arabera dira.

Beraz, sistemaren finantzaketa desorekatzera iristeko ez da nahikoa biztanleria zahartzea eta gastua igotzea; aitzitik, diru-sarrerak sortzeko ahalmena duten iturriekin (finean, hortik sortzen dira kotizazio sozialak) zerikusia duten beste baldintza eta inguruabar batzuk ere gertatu beharko lirateke.

Hauek dira kotizazio sozialen bolumena handiagotu edo txikiagotu dezaketen faktore garrantzitsuenak:

- Unean uneko enplegua eta langabezia.
- Soldata-maila.
- Jarduera ekonomikoaren bolumena eta haren bilakaera denboran; hau da, hazkunde ekonomikoaren tasa.
- Errentaren banaketa.
- Enpleguaren kalitatea.
- Lanaren produktibitatea.
- Ezkutuko ekonomia zenbateraino dagoen hedatuta.
- Emakumeen jarduera- eta enplegu-tasa.

Beraz, biztanleriaren zahartzeaz gain, faktore horien guttien bilakaera ere negatiboa izango balitz, kasu horretan bai,

aurreikusi liteke pentsio-sistema publikoak finantza-arazoak izan ditzakeela.

Zer-nolako eragina du langabeziak pentsio-sistemaren finantza-orekan?

Langabezia-tasa handia bada, batez ere biztanle gazteenen artean eta iraupen luzeko langabezian, gutxitu egiten dira diru-sarrerak pentsio-sisteman, bistan denez, langabeek ezin dutelako kotizatu eta, horren ondorioz, ezin dutelako baliabiderik bideratu pentsioen funtsetara.

Aldiz, lanean ariko balira, nabarmen handituko lirateke diru-sarrerak, eta errazagoa litzateke pentsio-sistemaren finantza-orekari eustea.

Zer eragin du jarduera ekonomikoa sortzeko gaitasun handiago edo txikiagoak pentsio-sistema publikoaren gain?

Ekonomia bateko jarduera-maila handiagoa denean, kotizazio-sozialak ere handiagoak izaten dira. Beraz, gizartearen zahartzea oso nabarmena izanda ere, pentsio-sistema publikoa erabat bideragarria izan daiteke baldin eta ekonomia gai bada jarduera ekonomikoaren aurrerapen-erritmo egokiei eusteko.

Hala ere, garrantzitsua da zehaztea hazkunde ekonomikoaren tasak positiboak izatea soilik ez dela berme nahikoa, bere horretan, ez sistemaren bideragarritasuna ziurtatzeko ez aurrerapen ekonomiko eta sozial handiagoa lortzeko. Adierazle ekonomiko batzuek, hala nola Barne Produktu Gordinak (BPG) ez dituzte aintzat hartzen ez jardueraren kalitatea, ez

jarduera ez-monetarioak, ez ingurumenari eginiko kalteak, ez baliabideen xahutzea, besteak beste, eta, beraz, hazkunde ekonomikoa aldagai ekonomiko horien arabera soilik neuruzen bada, hazkundera baliabideak xahutzeko eta ekonomia hondatzeko prozesua izan daiteke egiaz.

Kontuan izanda pribatizazioaren aldekoek BPGaren bilakaerari buruzko hipotesiak soilik (berez jada funtsik ga-beak) hartzen dituztela oinarri beren analisiak egiteko, horrek jada adierazten du analisi horiek ez direla ez sinesgarriak eta ez zorrotzak, eta, esperientziak erakutsi duenez, ez direla euskarri egokiak aurreikuspen errealistak egiteko.

Zer-nolako eragina du errentaren banaketak sistemaren bideraezintasunean?

Errentaren banaketa desorekatuak oso eragin negatiboa du pentsioen finantza-orekari eusteko. Eta ez da gutxiagorako: soldata errealak jaisteko joera dela, edota etekinak lortzen dituztenen aldeko banaketa pribilegiatua dela, modu nabarmenean murrizten da kotizazio sozialen bidez bildutako sarreraren bolumena.

Eta gurea bezalako herrialde batean, non azken hogeita hamar urteotan soldatak errentan duen parte-hartzea porzentajeko hamar puntu jaitsi den, faktore hori baldintza izugarria da finantza-oreka horretan.

Eta nola eragiten du enpleguaren kalitateak?

Enplegu prekarioaren hedatze orokortuak ere oso eragin kaltegarria du pentsio-sistemaren finantza-orekan, soldatak txi-

kiagoak direlako, eta, horrenbestez, kotizazio sozialen maila ere txikiagoa delako.

Zer gertatzen da ezkutuko ekonomia oso zabalduta dagoenean?

Jarduera ekonomikoaren zati handi bat legez kanpo dagoenean, ezkutuko ekonomia esaten zaionarekin gertatzen den moduan, ez da kotizazio sozialik sortzen, eta, beraz, ez da pentsio-sistema publikoaren garapenerako ekarpenik egiten.

Zer-nolako eragina du emakumeek lan-merkatuan duten parte-hartze urriak pentsioen gain?

Adierazi dugunez, pentsioak finantzatzeko beharrezko diru-sarreraren iturriak bi dira: edo enplegatutako langileen kotizazio sozialak edo zergak, eta azken hauen kasuan, diru-bilketa handiagoa izango da ekonomian enplegu gehiago dagoen heinean. Hori dela eta, oso garrantzitsua da emakumeen enplegua ahalik eta handiena izatea. Espainian emakumeen parte-hartzea lan-merkatuan Suediakoaren parekoa balitz, hiru milioi emakume langile gehiago leudeke zergak ordaintzen eta Gizarte Segurantzari kotizatzen. Alabaina, emakumeen jarduera- eta enplegu-tasak askoz apalagoak dira Espainian gure inguruko beste herrialde batzuetan baino, eta horrek diru-sarrera iturri handi bati uko egitea dakar.

Hori dela eta, pentsioen etorkizuna bermatzeko funtsezko bidea da emakumeek lan-merkatura iristeko dituzten zailtasunak bertan behera uztea. Eta horretarako, ezinbestekoa da gizon eta emakumeen arteko erantzukidetasuna sustatzea,

ez daitezen emakumeak bakarrik izan etxeko lanez arduratzen direnak, eta beharrezkoa da, orobat, haur eskoletan nahiz etxeko zerbitzuetan inbertitzea.

Emakumeak lan-merkatuan integratzea garrantzi handiko inbertsio publikoa da, eta, aldi berean, funtsezko estrategia pentsio publikoen etorkizuna bermatzeko.

Pribatizazioaren aldeko analisisiek nolatan ez dituzte kontuan hartzen aldagai horiek?

Oso esanguratsua da horrelako aldagaiak ez aintzat hartzea, eta, arestian esan dugun moduan, BPGaren bilakaerari buruzko hipotesiak egitera mugatzea (bide batez esanda, hipotesi okerrak beti). Horrek frogatzen du haien asmoa ez dela aurreikuspen objektiboak egitea, baizik eta analisisiak egin aurretik zehaztuta dituzten proposamen pribatizatzaileak justifikatzea.

Zer arrazoibide erabili beharko lirateke orduan pentsioen finantza-orekari buruzko hipotesi zuzenak egin ahal izateko eta, nola jokatu beharko litzateke oreka hori lortzeko?

Aldagai horiek guztiak hartu beharko lirateke aintzat eta ez demografikoak eta BPGaren bilakara soilik.

Sistemaren finantza-oreka bermatu nahi bada, aurrez deskribatutako aldagai horien guztien gain eragin beharko litzateke.

Hauek lirateke bide posible batzuk: produkzio-jarduera eta enplegu duina sortzeko helburua duten politikak bultzatzea;

soldata-masa eta soldatak errenten osotasunean duen parte-hartzea handitzea; errentaren banaketa hobetzea, enpleguaren kalitatea hobetzea, produktibitatea hobetzea l+G+b arloan inbertituz; lan-merkatuan emakumeen integrazioa erraztea; edota zerga-iruzurraren eta ezkutuko ekonomiaren aurka borroka egitea, gaur egun legez kanpo dauden baliabide eta errenta ugari sistemari integratzeko, gainerakoan ez baitira gizarte segurantzaren sistemarako diru-sarrera bihurtzen.

Bizi-itxaropena luzatzeak justifikatzen al du erretiro-adina atzeratzea?

Pribatizazioaren aldekoek horretan egiten dute huts behin eta berriro: uste dute bizi-itxaropena luzatzeak erretiro-adina atzeratzera behartzen gaituela sistemaren diru-sarrerei eutsi ahal izateko. Horrekin itsututa, ez dute aintzat hartzen badi-rela beste neurri batzuk, sozialki onuragarriagoak, pentsio-sistema publikoa sendotzeko.

Espainian batez besteko bizi-itxaropena luzatu egin da (1980an 76 urte izatetik 2005ean 80 urte izatera pasa da), eta, beraz, ondorioztatu daiteke Espainiako batez besteko biztanlea lau urte gehiago bizi dela, baina hori ez da egia. Jo dezagun Espainiak bi biztanle besterik ez dituela. Bat, Joxe, jaio eta hurrengo egunean hiltzen dela, eta bestea, Miren, 80 urteko andrea dela. Espainiako batez besteko bizi-itxaropena formula honen arabera litzateke: 0 gehi 80 zati bi, hau da, berrogei urte. Baina jo dezagun auzoko beste alegiazko herrialde batean ere bi herritar direla: bata, Jon, jaio eta bihar-munean hil ordez, Espainian Joxe bezala, hogeituz bizi dela, eta bestea, Itziar, 80 urteko emakumea dela, Mirenen

adinkidea, alegia. Alegiazko herrialde horretan, batez besteko bizi-itxaropena hauxe da: 20 gehi 80 zati bi, 50 urte, Espainian baino hamar urte gehiago. Horrek ez du esan nahi alegiazko herrialde horretako batez besteko herritarra Espainian baino hamar urte gehiago biziko denik; bizi-itxaropenaren datuak adierazten duena da bi pertsonako jende-multzo horren batez bestekoan bizitzako hamar urte gehiago daudela, baina argitu gabe zeren ondorio den hori, Itziar Miren baino hamar urte gehiago bizi izan delako edo biziko delako (ez da egia), edo Jon Joxe baino hogeit hamar urte gehiago bizi izan delako. Esan nahi duguna da bizi-itxaropenaren datua gaizki interpretatzen dela behin eta berriro.

Pentsioen murrizketa defendatzen duten dokumentu guztiek ondorioztatzen dute Miren hamar urte gehiago biziko dela, baina hori, ikusi dugunez, ez da horrela. Eta, beraz, interpretazio horren arabera erretiro-adina atzeratzea, bistan denez, hutsegite bat da.

Zer ondorio du hutsegite horrek?

Espainian (eta Europan) gertatu dena izan da haurren heriotza-tasak oso nabarmen egin duela behera urteen joanean, eta, horrekin, bizi-itxaropena luzatzen joan dela, 76 urtekoa izatetik 80 urtekoa izatera. Horrek ez du esan nahi, normalean jendeak pentsatzen duen moduan, adinekoak lau urte gehiagoz bizitzen direnik gaur egun duela hogeita bost urte baino. Heriotza-tasa jaisten joan da adin-talde guztietan, baita adin nagusikoen artean ere, baina gaur egungo adin nagusikoak ez dira 1980koak baino lau urte gehiagoz bizitzen. Pentsioak datuen irakurketa oker horren arabera kalkulatzea kaltegarria

da herritarrentzat, ontzat ematen baita zaharrak urte gehiago bizitzen direla benetan bizi direna baino.

Ona al da lan-bizitza luzatzea? Neurri horrek berdin eragiten al die herritar guztiei?

Lan-bizitza luzatzea ikaragarritzko onura izan daiteke bere lanarekin gozatzen duen unibertsitateko katedradun baten-tzat, baina izugarritzko bidegabekeria da unibertsitate bereko garbitzaile bati beste bost urte edo bi urte lan egin ditzala exijitzea, bere bizitza guztian egin duen eskulan errepikakor berean jarrai dezala eskatzea. Areago, hainbat ikerlan epidemiologikok egiaztatu dutenez, unibertsitateko katedradunaren osasuna 70 urterekin askoz hobea izaten da normalean, eskulan ez kualifikatua egien aritu den langilearen osasuna baino. Garbitzaileak, 60 urte betetzerako, katedradunak 70 urterekin duen osasun-maila bera du (ikus University College of Londoneko Chandola irakaslearen lanak, BBCK ezagutzera emanak).

Hori dela eta, pertsona guztiei, berdin garbitzaileari berdin katedradunari, erretiro-adina derrigorrez atzeratzeko proposatzea, lan-bizitzan jasandako desgastea eta une horretako osasun-egoera aintzat hartu gabe, oso-oso bidegabea da.

Zer ondorio ditu erretiro-adina derrigorrez atzeratzeak?

Espanian, gizarte-klasearen arabera da pertsona bat zenbat urte biziko den. Oro har, burges bat bi urte gehiago bizitzen da burges txiki bat baino, zeina bi urte gehiago bizitzen den erdi edo goi-mailako profesional bat baino, eta hau

bi urte gehiago kualifikazio gabeko langile baten aldean, zeina bi urte gehiago bizitzen den langabezia bost urtetik gora egin dituen kualifikazio gabeko langilea baino. Lehenaren eta azkenaren arteko diferentzia hamar urtekoa da, Europar Batasunean gizarte-klasearen arabera dagoen hilkortasun-diferentzia handienetakoa (batez beste zazpi urtekoa da EBn).

Izugarrizko bidegabekeria da unibertsitateko garbitzaileak bi urte gehiago lan egin behar izatea (are, David Taguas eta beste batzuek bost urte gehiago ere eskatzen dituzte) sei urte gehiago biziko den katedratiko baten pentsioak ordaintzeko.

Erretiro-adinari loturiko zer neurri gauzatu beharko genuke?

Doitu egin behar da erretiroa hartzeko adin erreala (62 urte inguruan dago) legezko adinera, 65 urtetan finkatua, baina erretiroa hartzeko adina derrigorrez atzeratzea hutsegite larria da. Espainian baino bizi-itxaropen eta mendekotasun-tasa handiagoak dituzten herrialdeetan ere (hala nola Suedian, Frantzian, Alemanian eta Belgikan) erretiro-adina 60 eta 65 urte artekoa da. Lanaren Nazioarteko Erakundeak emandako datuen arabera, 2007an, Ameriketako Estatu Batuek (65,8 urte), Norvegiak eta Islandiak (67 urte) soilik zuten erretiro-adina 65 urtetik gorakoa. Eta bi gobernuk baino ez dute erretiro-adina 67 urtera atzeratzeko proposamena egin: Angela Merkel buru duen koalizio-gobernu alemaniarrak eta Bush presidentearen gobernu federal errepublikanoak. Espainian, Taguas eta Sáezek erretiro-adina zer eta 70 urtera atzeratzea proposatu zuten, herrialde garatuetan inork aurrez egin gabekoa, eta, arestian adierazi dugunez, neurri erabat antisoziala eta bidegabea.

Aldiz, askoz bidezkoagoa eta eraginkorragoa da lan-bizitza beren borondatez luzatu nahi dutenei horretarako aukera ematea.

Zer-nolako eragina du adinaren arabera diskriminazioak pentsioetan?

Enpresa-munduak etengabe aipatzen du beharrezkoa dela plantillak gaztetzea, langile zaharrenei aurre-erretiroa emanez, eta haien lekuan langile gazteagoak sartuz. Etengabe erabiltzen da irudi hori: gehiegi babesten direla "insider"-ak (hau da, lan finkoak dituztenak), "outsider"-en edo lan finkorik ez dutenen kaltetan. Modu horretara, zatiketak egiten dira langile-klasean, gazteak eta adin nagusikoak aurrez aurre jarritz. Klase-borroka ahazten ari da, eta belaunaldien arteko borroka ari da haren lekua hartzen; borroka horretan, zaharren eta adin nagusikoen aurkako diskriminazioa nabarmentzen da, oso hedatua Espainian.

Hori dela eta, adinaren arabera inor ez diskriminatzeko legeak egon beharko lukete (Finlandian edo AEBetan, adibidez, badituzte), adinagatik aurre-erretiroa hartzea debekatzeko. Espainian, aurre-erretiroak plantillak eta soldata-masa murrizteko erabili izan dira askotan eta askotan. Neurri horiek okertu egin dute pentsioen finantzaketa; izan ere, urte askotan lanean aritu den langile bati aurre-erretiroa emanda, gutxitu egiten da kotizazio soziala, haren ordezkoren kotizazioa txikiagoa izan ohi delako (lan-bizitza laburragoa eta soldata txikiagoa izanik, halabeharrez), edo, ordezkorik jartzen ez den kasuetan, kotizaziorik ez dagoelako. Bi kasuetan, adin handiko langilea kotizatzaile izatetik onuradun izatera pasatzen

da, eta, horren ondorioz, kaltetuta geratzen dira Gizarte Segurantzaren kontuak.

Alde horretatik, garrantzitsua da nabarmentzea pentsioetan gastu handiena duten herrialdeak direla, hain zuzen, 50 eta 65 urte arteko langile gutxien dutenak. Aurre-erretiroek kalte egiten diote Gizarte Segurantzaren bideragarritasunari. Ezabatu egin beharko lirateke erretiro-adina derrigorrean atzeratzeko politikak, haien ordez, pizgarririk gabe utzi beharko lirateke aurre-erretiroak, eta zigortu egin beharko lirateke aurre-erretiro horiek baliatuz lanpostuak edo soldatak aurrezten dituzten enpresariak.

Gazteei dagokienez, prekarietatea da haien arazo nagusia, lanez maiz aldatzera behartzen dituen, eta horrek ekartzen duena da kotizazio sozialak txikiagoak eta etenez beteak izatea. Prekarietate-baldintza horren arrazoia ez da, liberalek aldarrikatzen duten moduan, adineko langileen ustezko "segurtasun gehiegizkoa", baizik eta gazteenen segurtasun eskasa. Enpresarien larregizko botereak eragiten du segurtasun gabezia eta prekarietate hori, besteak beste, gazteen sindikalizazioa oztopatzen baitu, lan motaren ondorioz eta produkzio-lekua eta lantokia bera banatzeko moduaren ondorioz. Plantillak modernizatzeko nahia esaten dioten hori (produktibitatea adinaren araberakoa delako uste oker eta ustean oinarritua) ez da, berez, lan-indarraren sindikalizazioa eragozteko eta desagiteko nahia besterik.

Altuegiak al dira pentsioak Espainian?

Pentsio publikoak pribatizatzearen aldekoen beste argudioetako bat da hori: pentsioak eskuzabalegiak direla Espainian.

Baina argudio hori ere puztua eta okerra da, azterlan konparatibo bat eginez gero erraz egiazta daitekeenez. Berez, pentsioen arazoa –hala kotizaziopekoena nola kotizazio gabekoena– ez da haien gehiegizko eskuzabaltasuna, baizik eta justu kontrakoa: txikiegiak dira. Aski jakina da Espainian kotizazio gabeko pentsioak ez direla iristen, ez direla nahikoa.

Baina jendeak, oro har, ez dakiena da kotizaziopekoak ere txikiak direla Europar Batasuneko lehen hamabost herrialdeetako (EB-15) batez bestekoarekin alderatuz gero. Finean, garapen ekonomikoa aintzat hartuta, herrialde horiek daude Espainiatik hurbilen. Espainian, kotizaziopeko batez besteko pentsioa EB-15eko kotizaziopeko batez besteko pentsioaren %68 besterik ez da. Europako batez besteko hori pentsio motaren arabera dago homologatuta, eta ez da soldataren ordeztasaren bidez neurtzen –Espainian soldatak oso txikiak dira– baizik eta pentsioaren zenbatekoaren bidez. Eta kotizazio gabeko pentsioa EB-15eko batez bestekoaren %46 besterik ez da.

Bat al datoz Espainiako pentsio-mailak gure aberastasun-mailarekin?

Espainian pentsioak ez direla, liberalek esaten duten moduan, hain eskuzabalak frogatzeko eta hori erakusten duten aurreko datuen esanahiaz jabetzeko, kontuan izan behar da Espainiak EB-15en batez bestekoaren pareko aberastasun-maila daukala (biztanle bakoitzeko BPGaren arabera neurtzen da maila hori): Espainiako biztanle bakoitzeko BPG, EB-15eko batez besteko biztanle bakoitzeko BPGaren %92,7koa da jada. Aldiz, biztanle bakoitzeko gastu soziala EB-15eko batez bestekoaren %62 baino ez da.

Gure aberastasun mailaren arabera dagokigun gastu sozialaren ehunekoa gastatuko bagenu, gaur egun gastatzen duguna baino 72.000 milioi euro gehiago gastatu beharko genituzke. Europako Estatistika Bulegoak (EUROSTAT) lantutako datuen arabera, Espainiak BPGaren %19,7 bideratzen du (2003) babes sozialeko gastura, eta EB-15eko batez bestekoa, aldiz, %28,3koa da. Zahartzaro, ezgaitasun eta biziraupen arloetara bideratutako gastua aintzat hartuta, portzentajea %9,8 da BPGaren gain, azken-aurrekoa EB-15eko herrialdeen artean (2003), oso urrun Suedia (%17,6), Alemania (%14,7) eta beste zenbait herrialdetako ehunekotik.

Zer egin beharko litzateke, orduan, pentsioen zenbatekoekin Espainian?

Pentsioak igotzeko aski arrazoi bada arestian aipatutakoa, baina horrez gain, neurri politiko nahitaezkoa da pentsioen zenbatekoa igotzea, aintzat hartuta Espainiako ekonomiak azken urteotan zer dinamikari jarraitu dion.

Garai bateko hazkunde ekonomikoaren ereduaren arabera, herritarrek erretiroa hartzerakoan ia erabat ordaindua izaten zuten beren etxebizitza, baina gaur egungo ereduaren arabera, etorkizuneko erretiratuek beren etxebizitza hipotekatuak ordaintzen jarraitu beharko dute. Beraz, Espainiako etorkizuneko erretiratuek erosahalmena galduko dute, eta, egoera horretan, galera hori konpentsatzeko modu bakarra izango da pentsioak igotzea. Laburbilduz, Espainiak gaur egun gastatzen duena baino gehiago gastatu behar du bere ongizate-estatuan, eta hor sartzen da Gizarte Segurantzza ere.

Murriztu egin behar al dira kotizazio sozialak, enpresarien eskariari jarraituz?

Espainiako patronalaren eskakizunak bultzada garbia du: produkzio-prozesuan sortutako soberakin ekonomikoaren zati handiago bat eskuratu nahia, beste behin ere.

Aurrez oroitu dugun moduan, soldatek errentan duten parte-hartzearen portzentajea hamar puntu baino gehiago jaitsi da Espainian azken hogeita hamar urteotan, eta horrek esan nahi du produkzioan izan diren hazkundeak (lan-ordu bakoitzeko sortutako produkzio-kantitatearen igoerak) batez ere enpresen mozkinak gizentzera joan direla azken urteotan, eta, aldiz, soldata-errentetan apenas nabaritu dela haien eraginik.

Zergatik eskatzen dute orduan?

Espainiako patronalaren eskakizuna aldarrikapen politiko hutsa da, "tartaren banaketan" puska handiagoa lortzeko ahalegin horretan, baina oinarri ekonomikorik batere gabe egina da. Gauzatzen bada, erretiratu kopuru handia pobrezia-ra joan daitezke arrastan, haien erosahalmena nabarmen murriztuko baita. Haien interesa argia da: etengabe-etengabe irabazi eta mozkin gehiago eta handiagoak lortzea, horrek zer ondorio ekonomiko eta sozial dituen aintzat hartu gabe.

Eta ez balego diru-sarrera nahikorik kotizazio sozialen bidez pentsio publikoak finantzatzeko, uko egin beharko litzaieke, edo balegoke beste biderik finantzatzeko?

Pentsio-sistema publikoa finantzatzeko bide nagusia kotizazio sozialak dira, baina horrez gain, zuzenean zergen bidez ere finantzatu daiteke. Zergen bide hori erabilia berme gehiago legoke pentsio-sistema publikoari eusteko, eta horrela, langileek ere aukera gehiago izango lukete soberakin ekonomikoaren puska handiago bat eskuratzeko.

Gainera, Espainian zerga-karga (zergen portzentajea BP-Garen gain) EB-15eko txikienetakoa da, eta horrek esan nahi du zerga bidez dirua biltzeko dagoen gaitasuna ez dela agortu, ezta gutxiago ere. Eta Espainian zerga-sistema ez denez oso progresiboa eta zerga-iruzur izugarriaren zama astunari lotua dagoenez (hori saihestu beharko luketen Estatuaren sistemen eraginkortasun ezagatik), diru-sarrera publiko askoz handiagoak lortu ahal izango lirateke, baldin eta iruzurraren aurka borrokatzeko estrategiak sendotuko balira eta sistema bidezkoagoa egingo luketen zerga-erreformak gauzatuko balira.

5 . HOBEA AL DA AURREZTEKO SISTEMA PRIVATU BAT PENTISIO PUBLIKOEN SISTEMA BAT BAINO?

Ba al dago argudio eztabaida ezinik pentsio-sistema publikoa pribatizatzearen alde egoteko?

Diskurtso liberalak hainbat argudio landu ditu pentsio-plan pribatuak sistema publikoa baino eraginkorragoak direla erakusten saiatzeko (aurrez adierazi dugunez, plan pribatu horiek norberaren aurrezkiak baino ez dira, bakoitzak aurrezteko izan dezakeen gaitasunaren arabekoak). Alabaina, argudio horiek ezin dira ez egiazkotzat ez zuzentzat hartu, ezta gutxiago ere, eta horiei kontrajarrita, pisu eta garrantzi handiagoko beste batzuk eman litezke.

Ez dago pribatizazioaren aldeko argudio eztabaida ezinik. Aitzitik, kontrakoa ondoriozta daiteke, Lanaren Nazioarteko Erakundeak duela urte batzuk eginiko txosten batean argi jasotzen zenez: "Faktore guztiak kontuan hartzen badira, balantzaren orratza argi makurtzen da aseguratzaile pribatuen baliabidearen aurka, beti ere sistema publikoak eraginkortasunez administratzen badira, eta erabiltzaileen beharrikorik sentiberak badira".

Gizarte Segurantzaren sistemak lanerako pizgarriak kentzen al ditu eta eragin kaltegarria al du ekonomiaren lehiakortasunaren gain?

Liberalen iritziz, Gizarte Segurantzako sistemek hainbestearaino hedatu dituzte babes sozialeko mailak, ezen ez baitute

sustatzen lana egitea eta ahalegina, eta, horrez gain, herritar-
rrak ez dira jabetzen benetan zer-nolako kostu ekonomikoa
sortzen duen sistema publikoak osotasunean.

Alabaina, ebidentzia enpirikoak erakusten du babes so-
zial handia izateak ez duela eragin kaltegarririk ekonomietan,
gutziz kontrakoa baizik. Horren adierazle, Europa iparraldeko
herrialdeak, non babes soziala goren mailakoa den eta pen-
sioen sistema askoz hobeto hornituta dagoen, munduko le-
hiakorrenetakoak dira.

Gizarte Segurantzaren gastu publikoak kalte egiten al dio ekonomiari?

Liberalen esanetan, Gizarte Segurantzaren gastu publikoa ez
da modu eraginkorrean kudeatzen, eta ez dago baliabideak
modu pribatuan kudeatuko balira izango litzatekeen adinako
zorrotzasanik. Alabaina, Gizarte Segurantzaren gastua lehen-
tasunezko elementua da ekonomiaren eskakizun erantsiari
eusteko (hau da, guztizko gastuari), eta, orobat, funtsezko
faktorea da hazkunde eta garapen ekonomikorako. Gastu ho-
rrek ematen dio aukera sistema kapitalistari hazkunde eko-
nomikoaren bidean aurrera jarraitzeko, baliabideak jartzen
baititu pertsonen eskura, hauek kontsumora bidera ditzaten.
Hala, zirkulua ixteko, baliabide horiek enplegu-maila hobe-
tzen ere laguntzen dute. Gastua ez denean nahikoa, ekonomia
gelditu egiten da.

Bestalde, ezin da esan kudeaketa pribatua eraginkorragoa
izango denik ere. Ikusi besterik ez dago bankuen eta finantza-
funtzen kudeaketak azken urteotan sortu duen finantza-hon-
damendia, eta hortik etorri diren diru-galera izugarriak.

Eraginkorragoak al dira pentsio-plan pribatuak?

Ezer baino lehen, berriro esango dugu "pentsio-funts pribatu" deiturikoak ez direla, berez, funts pribatuak. Bizitzan zehar aurrezteko ahalmena izan dutenek metatutako aurrezkiak besterik ez dira.

Nolanahi dela ere, aurrezki-sistema pribatuek berme eta kaudimen gutxiago dute pentsio-sistema publikoek baino. Gaur egungo finantza-krisiak agerian uzten du egoera hori.

Eta ekonomikoki ziurtasun gutxiagokoa izateaz gain, sistema pribatuak berekin dakar uko egin behar izatea egonkortasun ekonomikoa, ongizate sozial handiagoa eta gizarte-lokarrri solidarioago eta gizabidezkoagoak lortzeko aukera ematen duten eskubideen eta errenten transferentzia-mekanismoei.

Zergatik dira arrisku handiagokoak aurrezki-funts pribatuak pentsio-sistema publikoak baino?

Lehenik eta behin, funts pribatuek ezin dutelako ordain jakin bat bermatu funts horiek "pentsio gisa" dirutan jasotzeko garaia iristen denean. Hori horrela da funts pribatuen kapitalizazioa baldintzatzen duten faktoreen araberakoa delako haien azken balioa. Inflazioak, adibidez, etengabe murrizten du haien balioa.

Beste arrisku bat da enpresa handiek kotizatzeari uztea, langileen funtsak beste helburu errentagarrietara bideratzeko, hainbat aldiz gertatu den moduan, batez ere Estatu Batuetan.

Gainera, funtsek etengabe "mugitu" behar dituzte eskueran dituzten baliabideak, ahalik eta errentagarrien bihurtze-

ko, eta, horrek arriskuko inbertsioak egitera bultzatzen ditu, zenbaitetan ondare-galera handiak eragiten dituzten inbertsioak.

Pentsio-funts pribatuak errentagarriagoak al dira?

Funts pribatuen errentagarritasuna ez dago inolaz ere ziurtatuta, finantza-merkatuen gorabeheren arabera baita, eta merkatuak, berez, ezegonkorrak eta aldakorrek dira. Errentagarritasun hori funts pribatuen testuinguru ekonomikoaren eta, zehazki, finantza-testuinguruaren arabera da.

Berez, langile batek pentsio-plan pribatu bat hitzartzen duenean, egiten duena da bere diru-sarreraren zati bat finantza-erakunde batek kudeatuko duen funts batean jartzea (aurreztea). Finantza-erakundeak finantza-merkatuan inbertitzen du diru hori, bere irizpideei jarraituz, bi helburu nagusirekin: une oro diru horren balioa handitzea, gehien-gehienetan espekulazio-prozeduren bidez, eta eragiketa horien bidez finantza-sarrerak lortzea.

Eragiketa horien errentagarritasuna hartutako arriskuaren eta finantza-testuinguruaren arabera izango da, baina kasu guztietan zatirik handiena bankuan bertan geratuko da.

Errentagarritasun horren zati bat soilik itzuliko zaio langileari "pentsio-funtsaren interes" gisa, haren lan-bizitza amaitzen denean.

Seguruak al dira pentsio-plan pribatuak?

Liberalek diote kapitalizazio-sistema pribatuak errentagarriagoak direla epe luzera, baina ez dago ezer hori ziurtatuko

duenik kontuan izanda finantza-merkatuen gaur egungo eze-gonkortasun izugarria, zalantza handia eta arrisku altua.

Arrisku horiei guztiei aurre egiteko, funts pribatuen kudeatzaileek halaberharrez sariak handitu behar dituzte, baina ondorioz haien errentagarritasuna jaitsita.

Baina sari gero eta altuagoekin ere, nekez saihestuko litzateke funts pribatuen kiebra orokorra baldin eta finantza-krisi orokor bat iritsiko balitz, eta hipotesi hori ezin da baztertu, aintzat hartuta 2007ko udatik aurrera gertatutakoa, edo 1970tik 2003ra 117 banku-krisi sistemiko izan direla 93 herrialdetan, eta finantza-“estreseko” 113 pasarte 17 herrialdetan.

Finantza-krisiko testuinguruetan pentsio-funts pribatuek abiarazitako inbertsioek kontrako eragina izan dezakete eta errentagarritasun negatiboak izan ditzakete.

Horixe gertatu zen 2008ko nazioarteko finantza-krisian: urte haietan, 2008ko martxotik 2009ko martxora, funts pribatuen urteko batez besteko errentagarritasuna %6,37 negatiboa izan zen.

Funts pribatuak aseguratuta al daude arrisku horien aurrean? Kiebra jo al dezakete?

Aseguratuta ez egoteaz gain, esperientziak erakutsi du kiebra jo dezaketela eta askotan jo izan dutela, galera handiak sorraziz, batez ere aurreztaile txikien eta kotizatzaileen artean.

Gertatu al da horrelakorik berriki? Eta nola egin zaio aurre egoera horri?

2006ko abuztuan, G. Bush presidente zela, AEBetako gobernuak lege bat egin zuen herrialdeko aurrezki-funts pribatuak salbatzeko, hondoa jota baitzeuden. Kongresuko Auditoria Bulegoak 600.000 milioi dolarreko galerak zenbatu zituen. Funts pribatuek kiebra egitean, organismo publiko batek (PBG, Pension Benefit Guarantee Corporation) egin behar izan zien aurre funts pribatuek ordaindu ezin izan zituzten ordainketei.

Zergatik hitzartzen dira orduan pentsio-plan pribatuak?

Berez, baita funtsen errentagarritasuna positiboa denean ere, eman ditzaketen interesak oso apalak dira. Hala ere, estrategia pribatizatzailea babesten duten gobernuak zerga-desgrabazio eskuzabalak ezarri dituzte.

Gaur egun zerga-sisteman dagoen elementu bidegabe eta atzerakoienetako bat dira desgrabazio horiek; izan ere, errenta altuenentzat baino ez dira onuragarri, haiek direlako aurrezki-funtsetan kopuru handiak inbertitu ditzaketen baka-rrak. Eta, gainera, oso garestiak dira, Pertsona Fisikoen Errentaren gaineko Zergaren guztizko diru-bilketan %4 inguru baitira gaur egun Espainian.

Horixe da mantentzeko arrazoia; izan ere, babes fiskal horiengatik ez balitz, okertzeko beldurrik gabe esan liteke aurrezki-funtsek ez luketela inbertsio gisa inolako interesik izango erretiroari begira pentsioen iturri izateko.

Bidezkoa al da pentsio-sistema pribatua?

Merkatuaren orbitaren arabera mugitzen den aurrezkiaren kudeaketa pribatua ez da gai, berez, babes sozialaren bidez erantzuten zaien gorabehereri modu eraginkorrean erantzuteko; izan ere, besteak beste, merkatua bera izaten da normalean gorabehera horiek sortzen dituen.

Hain zuzen, horregatik daude erregimen pribaturako sarbidean hainbeste oztopo; izan ere, diru-sarrera dezentekoak dituzten pertsonak baino ezin dute mekanismo horretara sarbidea izan, pentsioa bermatzeko.

Sistema erabat pribatu baten pean, beren lan-bizitzan aurrerzteko gaitasuna izan duten pertsonak soilik izan dezakete bermatua erretiro duina edo besterik gabe behar adinakoa bizitzeko. Nahikoa da gaur egungo bizimoduaren kostuari eta biztanle gehienek diru-sarrera eskasei erreparatzea konturatzeko nolako ondorio negargarriak izan ditzakeen printzipio horietan oinarritutako sistema bat ezartzeak.

6 . HOBEA AL DA KAPITALIZAZIO-SISTEMA BAT BANAKETA-SISTEMA BAT BAINO?

Zer dago kapitalizazio-sistema edota banaketa-sistema hautatu beharraren atzean?

Kapitalizazio-sistema sistema pribatu baten baliokidea da, zeinetan langile bakoitzak ekarpenak egiten dituen norberaren pentsio-funtsera, baina horrek eragozpen ekonomiko eta sozial garrantzitsuak ditu.

Banaketa-sistema, aldiz, elkartasun-printzipioetan oinarritzen da, eta langileen ekarpenak ez dira funts pertsonal batera bideratzen, une horretako erretiratuen pentsioak ordaintzera baizik. Horrenbestez, sistema baten edo bestearen komenigarritasunari buruzko polemikaren atzean, bi ikusmolde eta posizio kontrajarri nabarmentzen dira: gizarte bereko herritarren arteko elkartasuna zer-nola gauzatzen den edota errenta eta aberastasuna modu berdinean eta bidezkoan banatzeko zenbateraino prest gauden adierazten du posizio eta ikusmolde batek edo bestek.

Kapitalizazio-sistemak laguntzen al du aurrezkoa eta inbertsioa?

Liberalen arabera, banaketa-sisteman bildutakoa gastatu egiten da berehala, eta, aldiz, funtsak eratzen direnean, aurreztea sustatzen da eta, ondorioz, inbertsioa.

Alabaina, inbertsioak egiteko baldintza ez da beti ekonomian aurrizkiak izatea, baizik eta kapital errentagarriak kokatzeko aukerak izatea.

Bestalde, ebidentzia enpiriko erabakigarriak ere ez dago sistema batek edo besteak aurrizkian benetan zer eragin sortzen duen argi jakiteko.

Banaketa-sistemak kalte egiten al dio hazkunde ekonomikoari?

Liberalen arabera, banaketa-sistema baliabideak esleitzeko mekanismo bat da, merkatuaren orbitatik kanpo jarduten duena, eta, beraz, inertzia bati jarraitzen dion elementu zurrun bat ere bada ekonomiaren funtzionamendurako. Hori dela eta, liberalen ikuspegitik beti ere, merkatuko ekimen pribatuak gobernatzen duen truke-sistema batean, banaketa-sistemak makaldu egin dezake jarduera ekonomikoa.

Alabaina, beste arrazoibide guztiz bestelakoak ere eman litezke: aukerak galtze horren neurria ezin da zehaztasunez estimatu, eta, orobat, hazkunde ekonomiko txikiagoak (halakorik gertatuko balitz) ez du esan nahi ongizate soziala txikiagoa izango denik, baldin eta, horrekin batera, errenta modu bidezkoagoan banatzen bada, adibidez.

Gainera, banaketa-sistema berme handiagoa da erretiroa hartzean errentak jasotzeko, eta, alde horretatik, pizgarri seguruagoa ere bada herritarren gastua sustatzeko, eta gastua da, hain zuzen, jarduera ekonomikoaren bultzada nagusietakoa. Liberalek ahaztu egiten dute sarri, sarriegi, pobrezia-
ren eta soldata txikien ondorio zuzen-zuzena dela bilatzen omen duten hazkunde ekonomikoa txikiagoa izatea.

Banaketa-sistemek erretiroa hartzea sustatzen al dute?

Liberalesk banaketa-sistemari egiten dioten beste kritika bat da pentsioen zenbatekoa langileek beren lan-bizitzan eginiko ekarpena baino handiagoa dela, eta horrek erretiroa hartzera bultzatzen dituela langileak, eta, ondorioz, eskulanaren eskaintza gutxitu egiten dela eta lan-merkatua nahastu. Horren kontrako argudioa askoz arrazoizkoagoa da, ordea; izan ere, lan-eskaintzarekin loturiko arazoak ez dira izaten erretiroa hartzetik hurbilen dauden adin-tarteetan.

Argudio liberal hori zorrotza balitz, ezingo litzateke ulertu konpainia handiek pentsio ikaragarri eskuzabalak finantzatzea zuzendaritzako kideei, izan ere erretiroa lehenago hartzera bultzatzen ariko lirateke.

Zein sistema dago prestatuago egoera ahulenean daudenei babesteko?

Banaketa-sistemak askoz gaitasun handiagoa du gizarteko sektore ahulena modu eraginkorrean babesteko, eta, azken batean, gizarte segurantzako sistemak horixe izan behar du helburu nagusietako bat.

Arestian esan dugunaren haritik, kapitalizazio-sistema baten pean, beren lan-bizitzan nahikoa aurreztu ahal izan ez duten pertsonak, edo areago, aurreztu ezin izan dutenak, gorriak pasatzera kondenatuta daude behin erretiro-adinera iristen direnean.

Zer gertatzen da inflazioarekin kapitalizazio-sisteman? Eta banaketa-sisteman?

Banaketa-sistema eraginkorragoa da inflazioaren arazoari aurre egiteko, gaur egungo baliabideekin finantzatzen dituelako pentsioak. Kapitalizazio-sisteman, aldiz, metatutako funtsak balioa galtzen doaz inflazioaren eraginagatik.

Gainera, banaketa-sistemak aukera dauka funtsak unean berean sortzeko, eta kapitalizazioak, aldiz, metaketarakoaldi luzea behar du.

Zenbateko kostua du kapitalizazio-sistema bat administratzeak?

Kapitalizazio-sistema bat kudeatzeak askoz kostu handiagoa du Gizarte Segurantza administratzeak baino. Metatutako ebidentziak erakusten du aseguratze sistema pribatuen administrazio-kostuak askotan nabarmen handiagoak direla sistema publikoen administrazio-kostuak baino. Hala, Argentinan, aseguratze-sariaren kostuaren %22 administrazio-gastuetara bideratzen da; Mexikon ere %22; El Salvadorren, %19; Txilen, %15 eta Kolonbian, %14. AEBetan, ordea, portzentaje hori Gizarte Segurantzaren %0,5ekoa besterik ez da. Berez, aseguratze pribatuaren esperientziak arazo ugari eta handiak sortu ditu nazioartean, eta finantza-kapitalak (bankuak eta kutxak) soilik atera du etekina eta onura, baina ez ustezko onuradunen gehiengoak.

Errealitate horren aurrean, gertatzen ari dena da kapitalizazio-sistemetara urratsa ematerakoan ez dituztela aintzat hartzen kostu horiek. Horrela egiten dute, adibidez, Sáez eta

Taguas espainiarrek aurrez aipatutako lanean. Eta horrek dakarrena da herritarren babes eta gizarte segurantzako mailatan sekulako murrizketa onartu behar izatea.

Erraza al da banaketa-sistema batetik kapitalizazio-sistema baterako eraldaketa egitea?

Gaur egungo banaketa-sistematik kapitalizazio-sistemara pasatzeak kostu izugarria du; izan ere, gaur egun Gizarte Segurantzari kotizatzen dioten pertsonak egiteari utziko balioke soldataren zati bat beren bankura edo kutxara bideratzeko, orduan Estatuak ordaindu beharko litzieke pentsioak gaur egungo pentsiodunei.

Analista liberalek ez dute inoiz aipatzen banaketa-sistema batetik kapitalizazio-sistema batera igarotzeak zenbateko kostua izango lukeen, nahiz eta badakiten zifra ikaragarri altuak direla. Txilen, adibidez, Pinochet generalaren diktadurapean banaketa-sistematik kapitalizazio-sistemarako privatizazio-prozesua egin zuten, eta Dean Baker eta Debayani Kar egileek kalkulatu dute trantsizio horrek BPG 21en %8aren pareko kostua izan zuela Estatuako altxortegiarentzat.

Zer proposatzen dute liberalek trantsizio horren kostuak geroratzeko?

Kostu horien muntak bultzatuta inondik ere, egile liberalek, hala nola Taguas eta Sáezek, banakako kapitalizaziorako bi-dean urratsak pixkanaka emateko aholkatzen dute. Horretarako, aurrez aipatutako zenbait urrats emango lirateke

pixkanaka: Pentsioen etekinak nabarmen murriztea, eta, hala, pentsioak gutxieneko unibertsalen sistema bat bihurtzea:

- Pentsioen zenbatekoa pentsiodunaren lan-bizitzaren batez besteko soldatan oinarritzea (horrek ekarriko luke gaur egungo pentsioak %30 murriztea, egileek beraiek onartzen dutenez).
- Erretiro-adina 70 urtera atzeratzea.
- Pentsioen eguneratzea nabarmen murriztea. Horren arabera, pentsioak eguneratzeko ez litzateke kontuan izango soldaten bilakaera (EB-15eko herrialde gehienetan gertatzen den moduan), ezta prezioen bilakaera ere (inflazioa) KPI normalaren arabera. Aitzitik, KPI gutxitu baten bilakaera hartuko litzateke erreferentziatzat, eta horrek inflazioaren beheranzko zifra bat emango luke, eta adinarekin pentsioak murriztu egingo lituzke.

Neurri horiek, halabeharrez, pentsio publikoen murrizketa eta eskasia larria ekarriko lukete, eta orduan, pentsatzekoa da funts pribatuak sortzea beste aukerarik ez litzatekeela gertuko.

7 . ZER DAGO PROPOSAMEN LIBERALEN ATZEAN? NORK SUSTATZEN DITU ETA NORI EGITEN DIOTE MESEDE?

Egiaztatu al da zientifikoki baieztapen liberalen bat?

Ez da egiaztatu bilakaera demografikoak, bere horretan, epe ertainera edo luzera bideraezina egiten duenik pentsio-sistema publikoa.

Ez da egiaztatu kudeaketa pribatuko erregimena eraginkorragoa denik publikoa baino.

Ez da egiaztatu kapitalizazio-sistema eraginkorragoa, seguruagoa eta, beraz, komenigarriagoa eta iraunkorragoa denik banaketa-sistema baino.

Halaber, ezin izan da frogatu pentsioak kotizazio sozialen bidez finantzatzeak halako eragin kaltegarririk duenik enpleguan edo hazkundean, liberalek egotzi nahi duten moduan.

Laburbilduz, baieztapen liberal bakar batek ere ez du oinarrikerrealitatearekin kontrastatzen denean.

Zer dio teoria ekonomikoak?

Susmo gutxi sortzen duen ekonomialari espainiar batek, Julio Segurak, hala ondorioztatu zuen duela urte batzuk: "Teoria ekonomikoak ez du euskarri eztabaiaezinik eskaintzen posizio neoliberal eta pribatizatzaileen alde, nahiz eta hori sinestazten saiatzen diren ekonomia positiboaren esparruan babes sozialari buruzko eztabaida inolako interferentzia ideologiko faltsurik gabe hauspotzeaz harro agertzen direnak.

Hortaz, liberal guztiek eutsi egiten al diete lehenagoko proposamen pribatizatzaile berberei?

Arestian esan dugunez, ez dago inolako oinarri zientifikorik erreforma pribatizatzaileak justifikatze aldera baliatzen dituzten argudio nagusiak probatutzat emateko, eta, oinarri horiek gabe, gero eta proposamen funts gabeagoak egiten dituzte, are baita kontraesankorrak ere hipotesi eta aurrekontuei dagokienez, adierazi dugun moduan. Gero eta ideologizatuagoak dira eta boterearen indarrez gainetik ezarriak, arrazoibide eztabaidatu eta kontrastatuen bidez beharrean.

Horrenbestera, ezen Munduko Bankuak berak ere –jarraitu beharreko ortodoxia zabaldu zuen lehen erakundeak–, ñabardurak egin baititu hasierako proposamenetan, ikusirik pribatizazio aurreratuena gauzatu duten herrialdeetan sistema pribatuak zer eragin makur eta negatibo izan dituen.

Orduan, zer dela eta jarraitzen dute tematuta sistema pribatizatzearekin?

Finantza-jarduera eta finantza-negozioak gero eta errentagariagoak direlako. Horren eraginez, pentsio publikoek mugiarazten dituzten baliabideen kudeaketa oso erakargarria da interes pribatuentzat. Pentsio-sistema publikoak mugiarazten dituen baliabideak harrapakin erakargarria bihurtu dira, eta erakunde pribatu askoren ametsa da horiek eskuratzea.

Zergatik hazi dira horrenbeste pentsio-plan pribatuak azken urteotan?

Pentsio-planen hazkunde izugarriak lotura estua du 1970ko hamarkadatik aurrera oinarri neoliberalerako politika ekonomikoen pean munduko ekonomiaren egituraketan gertatu diren aldaketekin.

Alde batetik, azken hogeita hamar urteotan sortu den desoreka izugarriaren eraginez, errenta altuenek aurrezteko gaitasun handia eskuratu dute, etekinak handitu dituzte eta goi-mailako klaseek aurrizki handiak lortu dituzte, eta, horren paraleloan, logikoa denez, soldata-masak garrantzia galdu du.

Bestalde, munduko leku guztietan martxan jarri diren finantza arloko desarautzeen ondorioz eta informazioaren eta telekomunikazioaren teknologia berrien eskutik, finantza-erakundeek aukera izan dute aurrezki-funts horiek modu oso errentagarrian erabiltzeko finantza-merkatuetan. Bankuek aukera hori baliatu zuten finantza-inbertsio espekulatzailerorien katalizatzaile bihurtzeko eta beren irabaziak mugarik gabe biderkatzeko. Horregatik saiatzen dira eginahalean eskueran dagoen aurrizki guztia metatzen, eta, hain zuzen horregatik ez dute nahi, besteak beste, estatuek pentsio publikoekin loturiko aurrizki sozial izugarria erabiltzea, eta hori galarazten ahalegintzen dira.

Nola funtzionatzen zuten bankuek lehen, eta nola egokitu dira finantza-mundu berrira?

Banku-sistemak enpresei eta etxebizitzeari ematen zizkien maileguetan oinarritzen zuen lehen bere negozioa; eta mai-

legu horien hartzaileei interes-tasa altuagoa aplikatzen zien, bezeroei gordailuengatik ordaintzen ziena baino.

Neurri ekonomiko neoliberalen eskutik finantza-sisteman eginiko eraldaketen ondoren, enpresek beste finantzaketa-iturri batzuk hobetsi zituzten finantza-merkatuetan eta bonoak edo akzioak jaulki zituzten, eta familiek ere nahiago izan zuten beren aurrizkiak akzioetan edo bestelako finantza-tituluetan mantendu. Bankuek, beraz, gero eta zailtasun handiagoak zituzten ondoren maileguan emateko dirua jasotzeko, eta, beraz, beren negozio-ildoak zabaldu behar izan zituzten.

Zer negozio-ildo berri mota zabaldu zituzten bankuek?

Negozio-ildo berri horietako bat inbertsio kolektiboko funtsak dira, eta, bereziki, pentsio-funtsak. Negozio-eredu horretan, bankuak hainbat bezeroren dirua hartzen du, funts bat eratzten du haiekin eta finantza-merkatuetan inbertitzen du diru horren balioa handitzen saiatzeko. Balio-handitzea gertatzen bada, bankuak finantza-irabaziaz itzultzen dizkie bezeroei, beti ere zatirik handienarekin geratu ondoren.

Zer eragin izan dute pentsio-funtsek berriki gertatu den finantza-krisian?

Tresna berri hauek modu esponentzian hazi dira azken urteotan, eta berebiziko eragina izan dute gaur egungo finantza-krisiaren sorburuan. Pentsio-funts pribatuek gero eta proportzio garrantzitsuagoa hartzen dute inbertsio kolektiboko funts guztien artean, nahiz eta erronka gogorra duten pentsio-funts publikoekin lehiatzeko.

Hori dela eta, pentsio-funts pribatuak bereziki garrantzitsuak dira ongizate-estatu ahulagoa den herrialdeetan, hala nola Estatu Batuetan: herrialde hartakoak dira munduko pentsio pribatuen funts guztien %61. Hain zuzen, Frantzian, adibidez, pentsio-funts pribatuak funts guztien %3,4 baino ez dira, eta AEBetan, berriz, ia erdia (%50).

Zergatik nahi dute bankuek pentsio-sistema publikoa pribatizatu dadila?

Pentsio-funts pribatuen finantza-mugimenduek duten eragin makurraz harago, auzia zein den argi dago: tresna bat gehiago dira, gero eta garrantzitsuagoa gainera, bankuen eta oro har finantza-erakundeen mesederako. Eta funts pribatuen errentagarritasuna ahalik eta gehien ustiatzeko duten oztopo nagusia pentsio-sistema publikoaren biziraupena bera da; izan ere, sistema publikoak Estaturantz desbideratzen ditu bankuek beraientzat nahiko lituzketen baliabide ekonomikoak beren jarduera ekonomiko oparoekin jarraitzeko.

Pentsioen sistema publikoa pribatizatzeke "beharra", liberalek esaten duten moduan, ez da arrazoi ekonomikoen ondorio, ezta finantza-iraunkortasunari edo finantza-orekari loturiko arrazoiaren ondorio ere. Eta ez da "gizartea" aldaketa hori hobesten duena edo egin nahi duena. Bankuak dira sistema horrekin bukatu nahi dutenak, beren negozio-bolumena handitzeko eta atzerriko bankuekin baldintza hobeetan lehia-tu ahal izateko.

Azaldu dugunez, muturreko pribatizazioa zen eta da finantza-kapitalarentzat aukera errentagarriena, erakargarriena eta irrikatuena, pribatizazio basati horren eskutik milioi askotako eta errentagarritasun izugarriko errenten kudeaketa

bereganatuko lukeelako. Alabaina, aukera garestia eta arrisku handikoa da, hala ekonomikoki nola sozialki eta politikoki.

Baina bankuek ba al dute ahalmena politikarien erabakietan eragiteko?

Badute ahalmena eta gero eta gehiago saiatzen dira horretan.

David Taguas, pentsio-sistema publikoaren bideraezintasunaren tesia hedatzen tematuen dagoen teknikari liberale-tako bat, Espainiako gobernuko presidentearen Bulego Ekonomikoko zuzendari izan zen 2007 eta 2008 artean. Aurrez, ordea, Bilbao Vizcaya Argentaria Bankuko (BBVA) azterketa-zerbitzuaren zuzendariordea izan zen. Lanpostua utzi ondoren, higiezinen patronalarentzat hasi zen lanean.

Politikari, bankari eta enpresarien arteko harremanak normalean ez dira oso gardenak izaten, baina noizean behin horrelako ebidentzia lotsamangarriak aurkitzen ditugu: banku zentralako agintari izandakoak banku pribatuetako administrazio-kontseiluetako kide bihurtzea, edo zuzendariordeak banku pribatuko patronalera igarotzea oso gertuko adibideak ditugu, interesen sare hori zenbateraino den trinkoa eta modu adimentsuan ehundua erakusten dutenak.

Hori guztia aintzat hartuta, erraz ondoriozta dezakegu gure demokrazietan erabaki nagusi asko hartzen dituztenak ez direla herritarren ordezkariak baizik eta egiaz boterea dutenak: dirua daukatenak.

Dagoen-dagoenean utzi behar al da orduan pentsio-sistema publikoa?

Pentsioak pribatizatzeko erreforma etengabe aldarrikatzen duen estrategia neoliberalak aurrizkia bereganatzea beste helbururik ez du, eta estrategia horren oinarrian dauden analisiak eta proposamenak ezin dira zientifikoki eztabaida ezintzat hartu, baizik eta justu kontrakoa, baina hala ere, ezin da ondorioztatu ez dagoenik arriskurik sistemarako, eta egoera dagoen moduan utzi daitekeenik.

Pentsio publikoak arriskuan daude, jakina daudela. Baita beste eskubide sozial batzuk ere. Arriskuan daude baina ez liberalek adierazitako arrazoientzat, bazik eta hain justu beraiek proposatzen dituzten politikak aplikatzen direlako. Hauek dira eskubide sozialez gozatzea galarazten eta arriskuan jartzen duten faktore behinenak: enplegu falta, enplegu prekarioa, soldata txikiak, desoreka, finantza-espekulazioa, gastu sozial murrizta..., hau da, azken hamarraldietan indarrean diren politikek eragindako guztiak.

Gaur egun gure ekonomia dagoen egoeran, langabeziaren eta enplegu prekarioaren tasa hain altuekin, gastu sozial urriarekin... pentsio-sistema publikoa egiazko arriskuan dago, baldin eta egungo kotizazio sozialen eta hazkunde-tasaren bidez soilik elikatzen bada; izan ere, egungo enplegu-mailatik sor daitezkeen kotizazio sozialak ez dira nahikoa, ez eta indarrean den produkzio-eredutik lor daitezkeen hazkunde-tasak ere, eredu horrek jarduera espekulatiboa lehenesten baitu eta baliabide material eta naturalen suntsiketa garbia sortzen baitu.

Hori dela eta, premiazkoa da elkarren osagarri diren bi bidetan urratsak ematea. Batetik, sendotu egin behar da jarduera ekonomiko iraunkorra eta pertsonen beharrak asebetzera bideratutakoa sortzeko gaitasuna, hortik enplegu eta diru-sarrera handiagoak eta hobeto banatuak sortzeko. Eta, bestetik, pentsio-sistema publikoa zergen bidez ere finantzatzea lortu behar da, lehen bideak sor dezakeen diru-bilketa handiagoari esker, batetik, eta ekitate fiskalean eta zerga-iruzurraren eta -ihesaren aurkako borrokan eragingo duten erreformen bidez, bestetik. Zenbait herrialdetan, pentsioak gehienbat funts publikoen bidez finantzatzen dira. Pentsioek ospe handia dute herrialde horietan, eta berme horri esker, gizarteak, Estatuaren bidez, beti aurkituko ditu bideak, fiskalitate progresiboaren bidez, pentsio-sistema finantzatzeko.

Posible al da azken hori?

Pentsio publikoak salbatzea ezinbestekoa da ongizate eta iraunkortasun soziala bermatzeko. Eta, orobat, helburu posiblea da, beti ere herritarrek konbentzimenduz sinesten badute sistemarik egokiena dela, eta horri eusteko konpromiso sendoa duten gobernu-aukerak babesten badituzte. Bizitza sozialeko beste hainbat dimentsiotan gertatzen den moduan, alde baterako edo besterako politikak hartzea, azken batean, lehentasun-kontua da, eta, batez ere, botere kontua, ondoren hautu horiek erabaki bihur daitezten lortzeko.

MANU ROBLES-ARANGIZ
FUNDAZIOA